

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

МАСТЕР РАД

ПРЕДМЕТ: ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ

Тема: Трговина људима као облик организованог криминалитета

Ментор:

Проф. Др Миомира Костић

Студент:

Владица Богдановић М 063/13

Ниш, 2015.

САДРЖАЈ

Уводна разматрања.....	4
Теоријски приступ.....	6
1.Појам и карактеристике организованог криминалитета	6
2.Појам и дефиниција трговине људима.....	7
3.Појмовно разграничење трговине људима и других облика угрожавања.....	9
4.Међународни документи о заштити жртава трговине људима.....	12
4.1.Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета.....	12
4.2.Конвенција Савета Европе и Европске уније.....	13
4.3.Палермо Протокол.....	14
5.Трговина људима у законодавним решењима бивших југословенских Република.....	16
5.1.Трговина људима у Словенији.....	16
5.2.Трговина људима у Хрватској	16
5.3.Трговина људима у Македонији.....	19
5.4.Трговина људима у Босни и Херцеговини.....	20
5.5.Трговина људима у Републици Српској.....	21
5.6.Трговина људима у Црној Гори.....	22
6.Трговина људима у кривичном законодавству Републике Србије.....	24
7.Друштвени контекст и фактори који доприносе јављању трговине људима.....	26
8.Фазе извршења трговине људима.....	29
8.1.Намамљивање (регрутовање жртава трговине људима).....	29
8.2.Транспорт/трансфер/продаја жртава трговине људима.....	32
8.3.Облици експлоатације.....	34
8.3.1.Сексуална експлоатација.....	34
8.3.2.Радна експлоатација.....	36

8.3.3.Илегално усвојење.....	37
8.3.4.Принудни брак.....	39
8.3.5.Трговина људским органима.....	41
8.3.6.Принудно вршење криминалних радњи.....	43
8.3.7.Принудно учешће у оружаним сукобима.....	44
9.Видови трговине људима	46
9.1.Трговина женама.....	46
9.2.Трговина децом	49
9.3.Трговина мушкарцима	52
II Емпиријско истраживање.....	55
1.Опис истраживања.....	55
1.1.Предмет и циљ истраживања.....	56
1.2.Хипотезе које су проверене истраживањем.....	57
1.3.Просторне и временске границе истраживања.....	58
1.4.Узорак и метод истраживања.....	58
2.Резултати истраживања.....	58
2.1.Анализа података добијених у Полицијској управи у Врању.....	59
2.1.1.Обим и динамика поднетих кривичних пријава.....	59
2.1.2.Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве.....	61
2.1.3.Структура лица против којих су поднете кривичне пријаве за трговину људима (с обзиром на држављанство).....	62
2.1.4.Број, пол и узраст жртве.....	64
2.1.5.Држављанство жртве.....	69
2.1.6.Типови експлоатације.....	70
2.2.Анализа података о структури оптужења за кривично дело трговине људима Вишег јавног тужилаштва у Врању.....	72

2.3.Анализа правноснажно пресуђених предмета за кривично дело трговине људима Вишег суда у Врању.....	74
2.4.Однос поднетих кривичних пријава, кривичних пријава за које је поступак у току и пресуда.....	76
Закључак.....	78
Библиографија.....	80

Уводна разматрања

Трговина људима као појава датира још из времена старог Египта и Рима. Када се из данашње перспективе посматра овај феномен на први поглед се уочава неколико основних разлика. Некада је трговина људима била прихватљива друштвена појава, а жртве су углавном биле искоришћаване за тешке физичке послове и припадале су одређеној расној, или националној групи. Данас су жртве у највећој мери изложене сексуалној експлоатацији, различитих су етничких и расних припадности, а већина држава на ову појаву гледа на као најтежи облик криминалитета и покушава на сваки начин да стане му пут.

Трговина људима је глобални феномен који погађа све земље, како неразвијене тако и земље у развоју. Овај савремени и изузетно актуелни проблем данас је најзаступљенији у земљама: Јужне Америке, Африке, Азије, земљама насталих распадом бившег СССР-а, а нажалост ни наша држава није поштеђена ове појаве.

Подручја у којима се регрутују жртве трговине људима су углавном економски и политички заостала, а веома често су то и постконфликтне регије. У потрази за послом и бољим животом, жртве упадају у зачарани круг из којег излаз најчешће не постоји. Као вид организованог криминалитета, и трговина људима у основи се врши с циљем брзог и енормног богаћење криминалних група и појединаца. Жртве трговине људима углавном су изложене полном и економском искоришћавању. “Према проценама Уједињених нација око четири милиона жена и деце годишње постају жртве трговине људима, а већина бива искоришћена у сексуалне сврхе” (Спасић, 2007: 38).

Чак 80% жртава трговине људима преко међународних граница су жене, а 70% тих жена и девојака бива продано с циљем сексуалне експлоатације. Процене говоре да се у ропском положају налази око 27.000.000 особа а количине новца које ова делатност доноси мере се десетинама милијарди долара, и поред трговине оружјем и наркотицима представља најуноснији вид организованог криминалитета.¹

Мастер рад „Трговина људима као облик организованог криминалитета“, обухвата теоријски део и на њему засновано емпиријско истраживање. У оквиру теоријског дела обухваћено је више тематских целина. Најпре је приказано појмовно одређење

¹Policy global: <http://zagreb.usembassy.gov/policy/global/trafficking/2004.html> Приступ 10.07.2014

организованог криминалитета. Затим следи појам трговине људима и појмовно разграничење трговине људима и других облика угрожавања. Фокусирали смо се конкретно на трговину људима, женама, децом и анализирали узроке и последице ове појаве. Објаснили смо који то облици експлоатације постоје. Трговина људима, с циљем радне експлоатације, мора се посматрати као најгрубље кршење људских права, а не у контексту (илегалних) миграција, криминалитета, или непоштовања радног права; у том смислу неопходан је и адекватан одговор државе у области кривичног гоњења, превенције и помоћи и заштите жртава радне експлоатације. Такође, дат је преглед међународних докумената који постоје у правном законодавству, програме Уједињених Нација и Европске Уније. Извршена је анализа законских норми и стратешких циљева који се баве питањима превенције. Овај део рада фокусира се на аналитичка средства за преиспитивање законодавства. Ефикасни правни оквир је несумњиво полазна основа сваке успешне политике против трговине људима, али је неопходан и свеобухватнији приступ овој појави. Како би се постигла ефикасна и адекватна реакције на ово питање, закони који забрањују трговине људима, треба да буду усмерени против свих трговаца људима, укључујући ту и корумпиране званичне представнике власти, тако да се они морају примењивати на недискриминаторан начин, и тумачити тако да жртве трговине људима буду најбоље заштићене. Упознаћемо се и са стањем у Србији, колико је трговина људима заступљена код нас.

Други део мастер рада посвећен је емпиријском истраживању. У овом поглављу је представљен опис истраживања, које смо спровели, након тога је пажња посвећена предмету, циљу и задацима истраживања. Пошто су постављене хипотезе које су проверене, дат је узорак, просторне и временске границе, као и методи који су коришћени приликом истраживања.

На самом крају посвећена је пажња анализи добијених резултата и изложена су закључна разматрања која обухватају мере превенције и препоруке за борбу против трговину људима.

I Теоријски приступ

1. Појам и карактеристике организованог криминалитета

Историјски посматрано организовани криминалитет постоји још од давнина, наиме „израз организовани криминалитет први пут се помиње у Енглеској у 18. веку и везује се за групу крадљиваца под вођством *Jonathana Wilda*” (Игњатовић, 1998: 13). Међутим, дати прецизну, јасну, а уз то и кратку дефиницију којом би се објаснило све оно што обухвата организовани криминалитет, је скоро немогуће.

Разлог томе лежи у чињеници да организовани криминалитет представља друштвену појаву која је као таква условљена мноштвом фактора, и која је у сталном процесу мењања, у зависности од: друштвених, економских, технолошких и других промена у друштву. Приликом истраживања појма организованог криминалитета, истраживача на располагању најчешће имају четири врсте извора података: 1) изјаве чланова или бивших чланова криминалних организација или повезаних са истим, 2) показатељи рада правосудних органа, 3) медијски извештаји, 4) научни радови.

Покушаји истраживача да се инфилтрирају у криминалну организацију, и на тај начин дођу до битних информација за детерминисање овог феномена је најчешће осујећен већ на почетку, из разлога што криминална група сваког свог новог члана, одмах на почетку, приморава на вршење тешких кривичних дела, како би била сигурна у његову лојалност.

У покушајима да дефинишу организовани криминалитет, разни аутори су то чинили по угледу на обрасце поступања појединих криминалних група, што је довело до тога да свака држава има своју различиту дефиницију исте појаве. С циљем да појам организованог криминалитета дефинишу на најбољи могући начин, обухватајући заједничке црте ове појаве. Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Миомира, дефинишу организовани криминалитет као најопаснији, најмање познат и недовољно научно изучен облик испољавања професионалног криминалитета. (Константиновић-Вилић, Костић, 2009:194). Комитет за организовани криминалитет међународног удружења шефова полиције (*International Assotiation of Chiefs of Police – IAPC*) је одредио

четири битне карактеристике организованог криминалитета: 1) структурна организација; 2) континуирано прибављане профита; 3) монопол; 4) имунитет.

Можемо разликовати шире и уже одређење организованог криминалитета. Шире схватање подразумева заједничко вршење кривичних дела од стране више лица која су се за то договорили. Насупрот томе „ужа дефиниција полази од тога да организовани криминалитет обухвата вршење кривичних дела у оквиру злочиначке организације (банде, групе, злочиначког удружења), која је организована на хијарархијском принципу и у којој заједничку криминалну активност остварује организатор и најмање два члана злочиначког удружења“ (Константиновић-Вилић, Костић, 2009:195). Међутим, најуже одређење организованог криминалитета било би да се он врши с циљем остварења економске или политичке моћи.

Још један појам, везан за ову област, а који поједини аутори неоправдано поистовећују са појмом организованог криминалитета, јесте такозвани криминалитет „белог оковратника“ који у суштини представља обављање легалног посла користећи се нелегалним методима. При вршењу дела „белог оковратника“ најчешће није присутно насиље (Игњатовић, 1998: 14).

Главни послови и активности организованих криминалних група су они који опстају захваљујући манипулисањем људским пороцима и потребама а то су: трговина дрогом; проституција; трговина оружјем; трговина људима; коцка; трговина цигаретама и многе друге активности. “ (Игњатовић, 1998:14).

2. Појам и дефиниција трговине људима

У литератури постоје многобројне дефиниције којима се одређује појам трговине људима као облик организованог криминалитета и један од најсрамнијих облика кривичних дела у савременом свету.

Појам трговине људима је први пут свеобухватно дефинисан Протоколом Уједињених нација за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета из 2000. године.

Поред дефиниције УН-а, и друге институције су покушале да дају дефиницију трговине људима. Регрутовање, превоз или кретање особа унутар, или преко граница, ради финансијске или друге добити, у чему се материјална обмана, присила, сила, непосредне или посредне претње, злоупотреба ауторитета, превара, лажно представљање и скривање правог идентите користе у сврху стављања неког присилно или против његове воље у ситуације искориштености, злостављања или служења као што су: присилна проституција, присилно просјачење и присилан рад (Међународна организација за миграције, 1999).

Члан 3. Протокола из Палерма предвиђа да се под трговином људским бићима подразумева врбовање, превожење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, с циљем експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа. Пристанак жртве трговине људским бићима на намеравану експлоатацију изнету у подставу а) овог члана је без значаја у случајевима у којима је коришћена било која мера изнета у подставу а); врбовање, превожење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се 'трговином људским бићима' чак и ако не обухвата било које од средстава изнетих у подставу а) овог члана; појам 'дете' означава било коју особу млађу од осамнаест година (Бјелица, 2009:22).

Такође, под трговином људима подразумевају се и „сва дела у регрутовању и/или превозу жена, унутар или преко државних граница, за рад или услуге, учињена средствима насиља или претња насиљем, злоупотребе ауторитета или положаја доминације, дужничког везивања, обмане или других облика присиле.” (Global Alliance Against Trafficking Women - GAATW, 1999).

Трговина људима дефинише се и као: “запошљавање, транспорт, трансфер, скривање, или пријем лица, употребом или претњом употребе силе или других облика принуде, или отимања, преваре, обмане, или злоупотребе овлашћење или инфериорног положаја, или давање или примање плате или користи, да би се прибавила сагласност која има контролу над другом особом, у сврху искоришћавања. Искоришћавање укључује, у

најмањој мери, искоришћавање услуге, ропство или праксу сличну ропству, ропску зависност или уклањање” (Ekberg, S.G., “The Palermo Protocol”, NIKMagasin, NOI, 2000). Врбовање, превоз, трансфер, смештај или прихват лица, употребом претње или употребом силе, у сврху експлоатације, односи се на трогивну људима.

Када је реч о трговини људима поред појмовног одређења у међународним документима прегледом литературе може се установити да су се појмом трговине људима бавили и криминолози. Под појмом трговине људима Бошковић подразумева „регрутовање, транспорто вање, трансферисање, прихватање и примање особа, путем средстава принуде или употребе силе или других облика принуде, ради експлоатације“ (Бошковић, 1998: 21).

Овај облик организованог криминалитета представља глобални проблем, који опстаје упркос координираној акцији на националном и међународном нивоу. Трговина људима је присутна свуда у свету али се позиције појединих земаља разликују. Тако можемо разликовати земље из којих се врбују и регрутују жртве трговине људима, транзитне земље - земље преко чијих територија се обавља транспорт и на крају земље дестинације у које се допремају жртве ради експлоатације (Костић, 2011:130).

3. Појмовно разграничење трговине људима и других облика угрожавања

Веома често се трговина људима меша са другим, сличним, криминалним појавама као што су кријумчарење људи, проституција, ропство и слично. Мешање и неразумевање ових појава настаје услед тога што оне имају сличне основе, пориве, последице или се пак једна појава као таква садржи у целости у другој појави (Стајић, 2012:131). Међутим, неопходно је извршити разграничење ових појмова и указати на значајне разлике како се не би исти термини користили за различите криминалне појаве.

Наиме, термини трговина људима и кријумчарење људи дуго су сматрани синонимима. Међутим видећемо да постоје значајне разлике. Под кријумчарењем људи подразумева се "обезбеђење илегалног уласка у државу лица које није њен држављанин или лица са сталним боравком а у циљу стицања финансијске или друге материјалне

користи. Под илегалним уласком подразумева се прелазак државне границе без придржавања и поштовања неопходних услова за легалан улазак у земљу" (Члан 3-Протокол против кријумчарења миграната копном, морем или ваздухом, 2001).

Према томе, кријумчарење људи предствља посредничку делатност којом се олакшава илегални улазак у земљу преко националне границе, уз сагласност лица која су предмет објекта кријумчарења. Из овога можемо закључити да:

- кријумчарење људи подразумева постојање жеље илегалног мигранта да пређе државну границу и он може сваког тренутка одустати од тога;

- лица која желе илегални улазак у другу земљу најчешће прва контактирају лица која ће их прокријумчарити;

- прокријумчарени људи су након преласка државне границе слободни, док жртве трговине људима то нису;

- према лицима којима се тргује најчешће се примењује сила док у другом случају нема силе;

- жртве трговине људима бивају експлоатисане;

- кријумчарење људи нужно захтева прелаз државне границе најмање две земље, док у случају трговине људима то није нужно;

- кријумчарење људи подразумева кривично дело против државе, док трговина људима представља кривично дело против лица;

- код трговине људима долази до кршења људских права жртава, док у случајевима кријумчарења људи долази до повреде прописа о преласку државне границе;

- на крају видимо да је кријумчарење појам који је ужи од појма трговине људима.

Када говоримо о трговини људима, а пре свега о трговини женама у сврху сексуалне експлоатације, неопходно је такође направити разлику између трговине људима и проституције, јер се веома често ова два појма неоправдано поистовећују. Основна разлика састоји се у томе да се код трговине женама у сврху сексуалне експлоатације, подразумева ропски однос, односно потпуно одсуство слободе одлучивања и кретања, жена се налази у власништву особе која ју је купила и не може својевољно престати да се бави проституцијом. С друге стране, када је реч о проституцији, она подразумева могућност одлучивања о бављењу или небављењу проституцијом, односно располагању сопственим телом и зарадом.

Основне разлике између појма трговине људима и појма проституције су следеће:

-проституција је као социјална девијација знатно шири појам и може се одвијати независно од било какве трговине људима;

-проституција је мање сложен проблем;

-проституција углавном почива на принципу добровољности;

-проституција може бити неорганизована;

-проституција је у неким земљама дозвољена;

-проституција представља облик угрожавања лица који се њоме бави;

-лице које се бави проституцијом остварује противправни профит који у целости или делимично задржава за себе док сексуално експлоатисане жртве трговине људима најчешће не добијају никакву или добијају минимално накнаду.

Осим ових термина који се неоправдано поистовећују, такође, у пракси, се поред термина трговина људима користи и термин секс трафикинг. Овај термина представља ужи појам од појма трговина људима али се дешава да неупућени ове термине користе као синонине. Секс трафикинг (*sextrafficking*) је енглески термин, који се одомаћио у нашем језику, и у слободном преводу означава трговину сексом, односно трговину сексуалним услугама (проституција, сводништво).

На основу свега реченог, може се закључити да уколико говоримо или се бавимо трговином људима морамо и поћи од тога да је то појава којом се угрожава безбедност људи, која узрокује одређене негативне последице, заснована је на институцији ропства и она мора обухватати одређене видове и облике експлоатације људи. Из тога разлога неопходно је и утврдити односно дати преглед о видовима и облицима трговине људи који постоје.

4. Међународни документи о заштити жртава трговине људима

4.1. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета

Конвенција Уједињених нација (УН) против транснационалног организованог криминалитета, која је усвојена резолуцијом А/РЕС/55/25 од 15. новембра 2000. на педесет петој седници Генералне скупштине Уједињених нација, а ступила је на снагу 29. септембра 2003. године, има за циљ промовисање међународне сарадње полиције и правосуђа ради сузбијања и спречавања транснационалног организованог криминалитета. Конвенција је правно обвезујући инструмент за државе које су је ратификовале и свака од њих има право избора модалитета конкретне примене УН Конвенције у национално законодавство, дакле или путем непосредне примене стандарда међународног права, или путем њиховог уграђивања у национално законодавство.

Остали релевантни међународни стандарди у погледу ропства, радне експлоатације и деце жртава трговине људима чине:

- 1.** Конвенција о укидању ропства - предвиђа да би требало да буду предузете пробне мере да се избегне да принудан или обавезан рад не доведе до услова једнаких ропству и да додатна конвенција из 1956. године која се односи на укидање ропства, трговине робљем и установа и пракси које су једнаке ропству, предвиди да се потпуно укине ропство (зависност) за дугове и ропство.
- 2.** Конвенција о присилном раду из 1930. године - ратификована Конвенција Међународне организације рада број 105. о забрани присилног рада која је усвојена на Генералној конференцији Међународне организације рада од 25. јуна 1957. године у Женеви.
- 3.** Допунска Конвенција о укидању ропства, трговина робљем и институцијама и пракси сличних ропству из 1956. године - конвенција се базира на најгорим облицима искоришћавања дечијег рада што подразумева: све облике ропства или праксе која је слична ропству, као што су продаја и трговина децом, дужничко ропство и служење, и принудни или обавезни рад, укључујући

принудно или обавезно регрутовање деце за коришћење у оружаном сукобу, коришћење, прибављање или нуђење детета за проституцију, за порнографску продукцију или порнографске представе; коришћење, прибављање или нуђење детета за нелегалне активности, нарочито за производњу и трговину дрога, како је дефинирано одговарајућим међународним уговорима.

4. Опциони Протокол Уједињених нација Конвенцији о правима детета и продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији и Конвенција која се односи на забрану и тренутно деловање у циљу елиминисања најтежих облика дечјег рада из 1999. године - Комитету за права детета се извештаји о примени оба протокола достављају у року од 2 године од ступања на снагу протокола за односну државу, а касније информације се уносе у Извештај о примени Конвенције о правима детета.²

4.2. Конвенција Савета Европе

Први европски споразум у области трговине људима је Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима. Конвенција је дата на потписивање на Варшавском самиту Савета Европе који је одржан 16. маја 2005. године. Самиту су присуствовали представници 46 земаља чланица Савета Европе и том приликом је усвојена Варшавска декларација и Акциони План, као свеобухватни документи који су одредили начин будућег деловања Савета Европе у контексту дубоких промена широм европског континента.

Она има за циљ превенцију трговине људима, заштиту жртава и кривично гоњење починилаца. Примењује се на све жртве трговине подједнако – жене, мушкарце и децу, на све облике експлоатације (на сексуалну експлоатацију, принудни рад, сервитуд, одстрањивање органа итд.), као и на све облике трговине људима – националну и транснационалну, трговину људима која јесте или није везана за организовани криминалитета.

Такође, међу основним циљевима ове конвенције су:

-подизање нивоа свести лица у ризику од трговине људима;

² Видети: www.mup.gov.rs/domino/saveti.nsf/trafficking1.pdf, приступ 15.07.2014.

-жртве трговине људима се морају препознати као такве како би се спречило да их полицијски и државни органи третирају као илегалне мигранте или криминалце;

-физичка и психолошка помоћ, подршка, медицинско лечење, информисање и саветовање биће пружено жртвама трговине људима;

-жртве имају право најмање 30 дана да се опораве, ослободе се утицаја трговаца и донесу одлуку о евентуалној сарадњи са државним органима.

-трговина људима ће се сматрати кривичним делом, а трговци и њихови саучесници биће кривично гоњени;

-приватни живот и безбедност жртава трговине људима ће бити заштићени за време трајања судског поступка;

-могућност криминализације корисника услуга жртава трговине људима ако су знали да се ради о жртви трговине људима;

-конвенција пружа могућност некажњавања жртве за њено учешће у нелегалним радњама ако је на то била приморана;

-конвенција предвиђа успостављање независног тела за праћење које ће моћи да контролише испуњавање преузетих обавеза.

4.3. Палермо Протокол

Палермо протокол допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и он се тумачи заједно са Конвенцијом. Основни циљ Протокола из Палерма је спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом.

Њега чине три протокола која су усвојена у периоду од 12. до 15. децембра 2000. године у Палерму од стране Уједињених нација, на Конвенцији против транснационалног организованог криминалитета. Усвојени протоколи су:

1. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом;
2. Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухома
3. Протокол против незаконите производње и трговине ватреним оружјем, њихових делова и компоненти и муниције(Астра, 2012).

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарешито женама и децом је први глобални инструмент који садржи међуанордно усаглашену, правно обавезујућу дефиницију трговине људима. Према дефиницији коју даје Протокол трговина људским бићем значи:

- 1) врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанака лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатације обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа;
- 2) пристанак жртве трговине људским бићем на намеравану експлоатацију изнету у подставу (1) овог члана је без значаја у случајевима у којима је коришћена било која мера изнета у подставу (1);
- 3) врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се „трговином људским бићима“ чак и ако не обухвата било које од средстава изнетих у подставу (1) овог члана;
- 4) „дете“ значи било коју особу млађу од осамнаест година;

Као што можемо да видимо, дефиниција у Протоколу је широка, доста компликована и тешка за читање. За лакше разумевање ове дефиниције можемо је разчланити на три елемената:

- 1) Низа радњи: врбовања, превозења, пребацивања, скривања и примања лица;
- 2) Начина на који се спроводе те радње: путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанака лица које има контролу над другим лицем;
- 3) Сврхе због које се људи врбују или пребацују-у сврху експлоатације.

У случају када се као жртве јављају одрасле особе онда сва три елемента морају бити испуњена да би потпадала под трговину људима. Међутим, у случају да је ово кривично дело извршено над дететом, употреба било које врсте средстава принуде и преваре наведених у Протоколу се не захтева, јер се правни статус малолетника разликује

од статуса одраслих. Свако врбовање, транспорт, пребацивање, скривање или примање детета у сврху експлоатације сматра се трговином људима.

5. Трговина људима у законодавним решењима бивших југословенских држава

5.1. Трговина људима у Словенији

У Кривичном законик³ Републике Словеније постоји кривично дело трговина људима. Чланом 113 предвиђена је одговорност за онога ко ради проституције или других облика полне злоупотребе, присилног рада, ропства или трговине органима, човековим ткивима или крвљу другу особе купи, преузме, смести, превезе, прода, преда, или са њом на други начин располаже или у таквим радњама учествује. За овако постављени основни облик кривичног дела трговине људима довољно је предузимање неке од наведених радњи извршења са намером постизања неког од законом предвиђеним циљевима. За извршење овог кривичног дела у Републици Словенији предвиђена је казна затвора у распону од једне до десет година.

Изречена казна ће бити оштрија учиниоцу овог кривичног дела уколико при извршењу користи силу, претњу, превару или то чини прибављањем или злоупотребом положаја подређеног или стварањем односа зависности. Као и када је кривично дело учињено са намером присиљавања на трудноћу или вештачку оплодњу и уколико је ово кривично дело извршено над лицем које има мање од осамнаест година. За овако дефинисан квалификовани облик трговине људима, запређена је казна затвора у трајању од најмање три године, а највише петнаест година.

³Кривични законик Републике Словеније, „Урадни лист“, бр.55/2008

5.2. Трговина људима у Хрватској

Иако усклађивање још увек траје, измене и допуне Казненог закона из јуна 2004. године представљају битан помак према законодавном оквиру који би пружао заштиту жртвама трговања људима и омогућио процесуирање трговаца и суорганизатора ових казних дела. Казнени закон Републике Хрватске, предвиђа одговорност онога ко, знајући да је особа као жртва трговине људима на присилном раду или служењу, сексуланом искоришћавању, ропству или њему сличном односу, проституцији или недопуштеном пресађивању делова људског тела, искористи њен положај или другом омогући искоришћавање њеног положаја. За извршење овог кривичног дела суд може изрећи казну затвора од три месеца до три године (чл. 175).

Међутим, законодавац не предвиђа могућност изрицања строжије казне за учиниоца кривичног дела који је дело извршио над малолетним лицем, па чак ни када се као жртва јавља лице млађе од четрнаест година - дете. Наиме законодавац, као тежи облик овог дела квалификује кривично дело трговине људима које је извршено у групи или у оквиру злочиначке организације, у односу на већи број особа, када је прозрокована смрт једне или више особа. У том случају учинилац кривичног дела казниће се казном затвора најмање пет година, или казном дуготрајног затвора.⁴

Република Хрватска ратификовала је УН Конвенцију против транснационалног организираног криминалитета и припадајући Протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговања људима. Након ратификације националне институције започеле су процес усклађивања национално законодавног оквира са Конвенцијом УН и Протоколом (Мрежа Ариане, против трговине људима у јужној и југоисточној Европи, 2011).

Република Хрватска, такође је потписала и ратификовала УН Конвенцију о правима детета. Међутим, поступање у складу с овом Конвенцијом не одражава се у Закону о странцима који не уређује проблем *деце* жртва трговања људима. Док деца начелно имају право на приступ образовању, ово право тренутно није зајамчено деци која су илегални мигранти или жртве трговања људима. Сматрамо да је питање посебно рањивог положаја у којем се налазе ова деца потребно решити увођењем конкретних правних одредби о заштити најбољих интереса малолетника и малолетника без пратње,

⁴Казнени закон, „Народне новине“, бр.25/11

као и стварањем специјализиране институције за помоћ и пружање заштите малолетницима без пратње који су страни држављани. (Мрежа Ариане, против трговине људима у јужној и југоисточној Европи, 2011)

Хрватска је потписала 23 уговора о реадмисији са следећим земљама: Албанијом, Аустријом, Босном и Херцеговином, Бугарском, Чешком, Естонијом, Француском, Грчком, Исландом, Италијом, Латвијом, Мађарском, Македонијом, Норвешком, Пољском, Румунијом, Словачком, Словенијом, Србијом и Црном Гором и Шведском, као и један Уговор о реадмисији који покрива три земље Бенелукса: Белгију, Холандију и Луксембург. Уговори са Шпанијом, Украјином и Кипром требају бити потписани, или су у фази преговора. Република Хрватска такође је покренула иницијативу и започела преговоре с Молдавијом. Уговори о реадмисији који су потписани и ратифицирани пре него што се Република Хрватска почела усклађивати са прописима ЕУ биће на одговарајући начин измењени и усклађени.

До средине 90-тих главни миграцијски правац пролазио је кроз Мађарску. Касних 90-тих отворени су нови правци до Хрватске кроз Босну и Херцеговину те кроз Хрватску до Словеније, или, пак, од хрватске обале преко мора до Италије. Постоје и други уобичајени правци који воде из Црне Горе до дубровачке регије и из Србије до Хрватске/Словеније.

У првој половини 90-тих међународно и домаће војно особље, као и локална политичка елита, имали су “користи” од трговања људима. У другој половини 90-тих година трговање људима раширило се по хрватској територији чему је погодвало отварање подузећа у туристичким градовима и у близини војних база. Крајем 90-тих дошло је до значајних промена у односу на организацијске и оперативне видове трговања људима у Хрватској.

У односу на обрасце трговања људима Хрватска је првенствено земља транзита, иако све више података данас указује на чињеницу да она постаје и земља одредишта. Од 41 жртве забијежене у Хрватској у раздобљу од јуна 2002. до краја 2005. године, 29 их је имало страно држављанство, док је хрватских држављана било 12, што представља непобитан доказ да је Хрватска и земља порекла за трговање људима. Уз то, Хрватска представља и земљу у којој све више долази до трговања људима унутар њених граница (интерно трговање људима).

Због подмукле и опасне природе трговања људима, тешко је утврдити тачан број жртава, посебно када се ради о женама и деци којима се тргује у сврху сексуалног искоришћавања, а тешко је и пратити промењиве обрасце трговања људима.

5.3.Трговина људима у Македонији

Кривични законик Македоније⁵ претрпео је неколико измена у периоду од 2002. до 2009. године. При томе било је доста измена које су се односиле на трговину људима и оне су ишле у правцу проширивања одговорности извршилаца за различите форме експлоатације, ширих и од оних прописаних Палермо Протоколом. Решеност Македоније да се одлучније супростави проблему трговине људима видљива је и у прописивању све строжих санкција, посебно за квалификоване облике. Новела Кривичног законика Македоније⁶ из 2008. године, као посебно кривично дело у члану 418 издвојила је трговину малолетним лицима, а од септембра 2009. године за службена лица која изврше дело трговине људима предвиђене су казне од најмање осам, односно десет година затвора.

Корупција је још један озбиљан проблем који подстиче напоре у борби против трафикинга људских бића. Република Македонија тренутно се сматра раскршћем трговине дрогом, оружјем и људским бићима на балканској маршрути. У последње 4 године, трговина људским бићима постала је једна од водећих криминалних активности у земљи.

Поглед на Републику Македонију, као на земљу транзита и дестинације за међународну трговину женама, постепено се мења. Данас Македонија се сматра земљом порекла, транзита, а у мањој мери земљом дестинације за жене и децу трфиковане у сврху сексуалне експлоатације. Додатно, ”унутрашњи трафикинг“ препознат је као део проблема, иако Влада пориче ова тврђења.

Илегалне миграције у Македонији регулисане су Законом о неовлашћеном преласку државне границе и кретању близу државне границе⁷, као и Законом о кретању и боравку странаца.⁸

⁵ Кривични законик Републике Македоније „Службени весник“, бр. 19/04.

⁶ Кривични законик Републике Македоније „Службени весник“, бр. 7/08, 114/09.

⁷ Закон о неовлашћеном преласку државне границе и кретању близу државне границе, „Службени весник“, бр. 19/04.

5.4. Трговина људима у Босни и Херцеговини

Када је реч о Босни и Херцеговини, имајући у виду историју и географски положај ове земље може се рећи да је трговина људима пронашла идеалне услове за свој развој. С обзиром на то да је Босна и Херцеговина сиромашна држава, држава у транзицији, као жртве трговине људима јављају се жене, мушкарци, али и деца односно девојчице и дечаци. Немогуће је тачно одредити када су забележени први случајеви трговине људима у Босни и Херцеговини из разлога што ово кривично дело није било регулисано законом. Односно појавни облици трговине људима били су сврстани у сфери проституције и посредовања у проституцији. Гледајући уназад може се рећи да у време појаве трговине људима у БиХ није постојала свест о овом облику организованог криминалитета. Међутим, са повећањем броја случајева идентификованих жртава трговине људима дошло је и до признања овог проблема и предузимања одређених мера у правцу његовог сузбијања и спречавања. (Ацајлић-Дедовић, 2003:7)

У глави XVII, под називом кривична дела против човечности и вредности заштићених међународним правом, Кривични закон Босне и Херцеговине чланом 186 предвиђа као самостално кривично дело трговину људима. Решење које је било прихваћено реформом кривичног законодавства 2003. године, у великој мери је у погледу санкција измењено 2010. године. Одредбе у вези са трговином људима још више су усклађене са обавезама које простичу из међународних стандарда заштите људских права и Европске конвенције о борби против трговине људима и Протоколом из Палерма. Према члану 186 предвиђено је да ће се казном затвора од најмање пет година казнити службено лице које изврши кривично дело трговине људима.

Пре ових измена и допуна Кривичног закона Босне и Херцеговине, трговина људима није била прописана као посебно кривично дело у складу са међународним обавезама, иако су поједине одредбе садржале елементе овог кривичног дела, нпр. навођење на проституцију. Међутим, таквом одредбом се нису испуњавали основни елементи радње (врбовање, превоз, скривање) из дефиниције трговине људима коју предвиђају Протокол из Палерма и Европска конвенција.

⁸ Закон о кретању и боравку странаца, „Службени Весник”, бр. 36/92, 66/92, 26/93, 5/02.

Све предложене измене и допуне још увек нису усвојене у Кривичном закону Босне и Херцеговине. Кривично дело трговине људима када је реч о Босни и Херцеговини је једино јасно дефинисано Кривичним законом Брчко дистрикта Босне и Херцеговине. Према члану 207 а овим законом прописује се да ко употребом силе или другим облицима принуде, отмицом, преваром или обманом, злоупотребом власти или утицаја или полижаја беспомоћности или давањем или примањем исплата или других користи како бих приволио лице које има контролу над другим лице врбује, превезе, преда, сакрије или прими лице у сврху искоришћавања тог лица казниће се казном затвор најмање пет година.⁹

Нека истраживања (УНИЦЕФ, 2003) говоре да су најважнији узроци због којих се особе нађу у ланцу трговине људима у БИХ: сиромаштво, низак социо – економски статус, насиље у породици, утицај вршњачких група и неинформираност.

5.5. Трговина људима у Републици Српској

Иако у Кривичном закону Републике Српске постоји кривично дело трговина људима и оно се приближава међународним нормама у погледу средстава о борби против трговине људима, ниједна одредба не одражава у потпуности сложеност овог кривичног дела, како је дефинисано у Европској конвенцији. Наиме, Кривични закон Републике Српске предвиђа само кривично дело трговину људима ради вршења проституције (члан 198) и кривично дело искоришћавање деце и малолетних лица за порнографију (члан 199).¹⁰

Република Српска је последњих година постала земља регрутовања са порастом броја идентификованих жртава, без обзира што се жртве најчешће тргују унутар земље. Ова појава је директно везана уз социјалну и економску ситуацију у земљи, високи степен сиромаштва, стопа незапослености и честа изложеност насиљу у породици и слично.

Као посебан и специфичан вид трговине људима у Републици Српској је проблем просјачења деце на улици. Овај проблем је за сада познат као ремећење јавног реда и мира односно као прекршај. Међутим, постоје сазнања да је у неким случајевима у питању

⁹Измене и допуне Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, „Службени гласник“ БД БиХ, бр. 15.

¹⁰Кривични закон, „Службени гласник Републике Српске“, бр. 49/03.

организована криминална мрежа просјачења где се деца искоришћавају као радна снага. За сада су то најчешће деца Ромске националности и деца са посебним потребама. Сиромаштво међу Ромима, велики степен незапослености и необразованости као и неуписивање Ромске деце у матичне књиге и непознавање система они су лишени многих законских права као и право на социјалну помоћ (УНИЦЕФ, 2003).

5.6. Трговина људима у Црној Гори

*Кривични законик Црне Горе*¹¹ (чл. 444) инкриминише трговину људима као кривично дело и њега врши онај ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћење, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа, или давањем или примањем новца или друге користи, ради добијања сагласности од лица које има контролу над другим лицем: врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу принудног рада, довођењем у положај слуге, вршењем криминалне делатности, проституције или просјачења, употребом у порнографске сврхе, ради одузимања дела тела за пресађивање или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од једне до десет година.

У случајевима када су жртве малолетне особе, примењују се горе поменуте казне, чак и када је криминални акт почињен без употребе силе, претње или других средстава присиле. Код таквог извршења кривичног дела, починиоци се кажњавају најмање три године затвора. Ако су жртвама нанешене тешке телесне повреде, починиоци се кажњавају од једне до дванаест година затвора. Међутим, уколико дође до смрти жртве трговине људима, предвиђена затворска казна за починиоце је у трајању од десет година. Ако су наведена кривична дела почињена од стране организоване групе, предвиђена је затворска казна у трајању од најмање пет година.

Кривичним закоником Црне Горе инкриминисано је и кривично дело трговина децом ради лажног усвојења (чл. 445). Основни облик овог кривичног дела постоји уколико извршилац одузме лице које није навршило 14 год. ради његовог усвојења противно важећим прописима, или ако усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу

¹¹ Кривични законик „Службени лист РЦГ“, бр. 70/03.

или ако у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило 14 год. или га превози, обезбеђује му смештај, или га прикрива. За ово кривично дело прописана је казна затвором од 1 до 5 година. Међутим, уколико је ово кривично дело извршено на организован начин од стране више лица прописана казна затвора је најмање 3 године.

Кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу, такође је инкриминисано Кривичним закоником Црне Горе. Према члану 446. овог законика уведена је могућност да се лице које кршећи правила међународног права, стави или држи другог у ропски или њему сличан однос или га пак купи, прода, преда другом лицу или уколико посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица, казниће се затвором од 1 до 10 година. Позивање или подстицање другог да прода своју слободу или слободу лица којег издржава представља посебан облик овог кривичног дела. Осим тога суд може одредити да се ко превози лица која се налазе у ропском или њему сличном односу из једне земље у другу, осуди на казну затвора од 1 до 6 година, а уколико се ово кривично дело учини према малолетном лицу у том случају прописана казна затвора је од 5 до 15 година.

*Национална стратегија владе Црне Горе*¹² за борбу против трговине људским бићима усвојена је 2005. године. Састоји се од три компоненте: кривично гоњење, заштита жртава, и превенција трафикинга. Једна од најважнијих и најнеопходнијих компоненти програма за заштиту жртава трафикинга је СОС линија, која има значајну улогу на пољу едукације друштва и подизању нивоа свести о овом проблему. СОС линија ради у оквиру НВО Црногорски женски лоби.

Друштвена криза је, током последње деценије, узроковала многе промене и ломове у земљи, али и на читавом Балкану и Источној Европи, и Црна Гора је посебно погођена проблемом трговине људским бићима. Бурне и драматичне промене дешавале су се у овим подручјима за време сукоба и ратова, као што су: пад животног стандарда, изолација и смањење стопе запослености. Сва ова дешавања погубно су утицала на развој и функционисање породице.

Званично, како наводе из Канцеларије националног координатора за борбу против трафикинга, Црна Гора је транзитна земља. Међутим, према подацима невладиних

¹² Национална стратегија владе Црне Горе, "Службени лист РЦГ", бр. 05/10.

организација које се баве борбом против трговине људима, она је, такође, и земља порекла и дестинације. Нажалост, не постоје подаци о црногорским жртвама које завршавају у иностранству. Ови подаци заснивају се на позивима на СОС линију за жртве трговине људима, а позиви су примљени од стране особа које трагају за несталим члановима породице, пријатељима, а сумњале су да се ради о трафикингу. Према статистици НВО Црногорски женски лоби, највише жена жртва трафикинга долази из Украјине, Румуније, Албаније, Литваније, и Србије. Међутим, нису само жене жртве. Четири мушкарца из Бангладеша и четворица из Украјине били су жртве трафикинга током 2004. и 2005. године, и то као жртве кријумчарења и принудног рада.

Посебно треба нагласити да су деца, која су веома заступљена у проценту жртва трафикинга најрањивија група за трафиканте. Не постоји прецизна дефиниција за жртве трафикинга у црногорском закону. Међународни инструмент који тужиоци користе у случајевима трговине људима је *Декларација Основних Принципа Правде за жртве криминала и злоупотребецларатионУједињених Нација*, која је усвојена 1985. године. Ова Декларација као жртве дефинише особе које су преживеле психичке и физичке патње, емотивно или економски су угрожене, или не могу да остваре своја права (Мрежа Ариане, против трговине људима у јужној и југоисточној Европи, 2011).

6. Трговина људима у кривичном законодавству Републике Србије

Република Србија је наследила међународно-правне обавезе преузете потписивањем Конвенција Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и Протокола из Палерма. Дефиниција трговине људима која је дата Палермо протоколом, представљала је основ по коме је Кривични закон Републике Србије из 2003. године инкриминисао кривично дело трговине људима које је обухватало све видове трговине људима. Међутим, у пракси су се јавили проблеми, јер се Кривичним законом није направила разлика између кријумчарења и трговине људима, тако да се јавила потреба за новим законодавним решењима и прецизнијој дефиницији овог облика криминалитета. С тим у вези Кривични закон Републике Србије који је ступио на снагу од 01.01.2006. године радвојио је и посебно инкриминисао кривично дело трговина људима и кривично дело кријумчарење људи.

У оквиру Главе тридесет и четири Кривичног законика Републике Србије "Кривична дела против човечности и других добара заштићених међунродним правом" предвиђено је кривично дело "Трговина људима". Одредбом чл. 388 Кривичног законика предвиђено је девет облика кривичног дела трговине људима.

Први, основни облик постоји уколико извршилац приликом извршења кривичног дела, силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима. За постојање овог облика дела, потребно је да се оно врши с умишљајем. За овај облик дела законодавац је, имајући у виду већи степен друштвене опасности, прописао казну затвора од три до дванаест година.

Други облик овог кривичног дела постоји ако је дело из основног облика овог члана учињено према малолетном лицу учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења.

Трећи облик овог кривичног дела постоји ако је дело из основног облика овог члана учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година;

Наредни облик овог кривичног дела постоји ако услед дела из става 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда неког лица, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година, а ако је наступила тешка телесна повреда малолетног лица услед дела из става 3. овог члана, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година, док пети, и најтежи облик овог дела постоји, ако је услед дела из става 1. и 3. овог члана наступила смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

У следећем, тачније шестом облику, законодавац говори о појму " група", па самим тим ако је дело из става 1. и 3. овог члана извршено од стране групе, прописана казна затвора износи најмање пет година, док се у седмом облику овог кривичног дела говори о

појму "организована група", па уколико је дело из става 1. и 3. овог члана извршено од стране организоване групе, учинилац ће се казнити најмање десет година.

Осми облик овог кривичног дела постоји уколико неко зна или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогући искоришћавање њеног положаја, ради експлоатације предвиђене основним ставом овог члана, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

Последњи, тачније девети облик овог кривичног дела постоји ако је дело из става 8. овог члана учињено према лицу за које је учинилац знао или је могао знати да је малолетно, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

Важно је напоменути да у оквиру овог кривичног дела постоји и посебно правило и то уколико лице пристане на експлоатацију или на успотваљање ропског односа или њему сличног односа из основног става овог члана, самим тим неће утицати на постојање кривичног дела из става 1, 2. и 6. овог члана.

Кривични законик Републике Србије регулише трговину малолетним лицима ради усвојења у члану 389. Овој члан има своја три облика и према првом, основном облику дело постоји ако неко одузме лице које није навршило шеснаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима или ко усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу или ко у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило шеснаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива, казниће се затвором од једне до пет година. Други облик овог кривичног дела постоји ако вршењем делатности из основног става овог члана дело извршено од стране групе, учинилац ће се казнити затвором најмање три године. Најтежи, односно трећи облик овог кривичног дела постоји, ако је дело из основног става овог члана дело извршено од стране организоване групе, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година.¹³

¹³ У литератури се помиње случај сексуалне експлоатације где је жртва пореклом из Белорусије намамљена лажном понудом за посао затим одведена у колибу на северу Русије и ту везана, силована и сексуално експлоатисана све док нису доведене нове жртве након чега је пуштена уз купљену повратну кар ту уз претњу у колико проговори о експлоатацији.

7. Друштвени контекст и фактори који доприносе јављању трговине људима

На настанак, развој и опстанак трговине људима утичу и доприносе многи узроци и услови. „Неуједначена расподела богатства одувек је била међу главним покретачким факторима трговине људима уопште, а посебно трговине женама и девојчицама с циљем сексуалне експлоатације, при томе је тешко економско стање људи у сиромашним деловима света (сиромашне земље Африке, Азије, неуспешне транзиционе земље, као и земље захваћене ратом) један од главних фактора гурања, а обећање економског стања један од главних фактора привлачења.“ (Константиновић-Вилић, Костић, 2009:210) Тежак социјални положај одређује велики број елемената који се са становништва трговине људима свртавају у факторе гурања. Поред тога незапосленост, ратна виктимизација, избеглиштво, родна дискриминација, као и насиље у породици и сексуално насиље сврставају се у факторе гурања. На другој страни, међутим, налазе се фактори привлачења у које се убрајају: могућност запошљавања, митови о добром животу и лаком долажењу до посла и зараде у земљама дестинације, присуство војске и међународних организација, односно понуде посла у секс индустрији и сл.

Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Миомира истичу да су најважнији макро фактори који делују или су деловали унутар нашег локалног контекста политичка дестабилизација, рат, економске санкције и милитаризација делова бивше Југославије (присуство великог броја војника). Као макро фактори идентификују се: глобализација тржишта, комуникација, технологија, итд., експанзија миграције и маргинализација миграната, експанзија секс индустрије и комодификација (претварање у робу) сексуалности, општа експанзија илегалног тржишта и инкорпорирање неформалних облика приређивања у формалне, затим продубљивање разлика између богатих и сиромашних земаља.

Сиромаштво-које појединце чини посебно рањивим на трговину људима. Сам појам сиромаштва може да се схвати на два начина. У ужем смислу, сиромаштво подразумева недостатак материјалних добара, односно ресурса за стицање материјалних добара. У ширем смислу у дефинисању појма сиромаштва нагласак је на постојању, односно

непостојању могућности за остваривање права на живот у достојанству, што, између осталог подразумева приступ ресурсима и механизмима остваривања и заштите људских права, као и учешће у одлучивању. Мада је категорија социјално угрожених присутна у свим земљама света, опасностима трговине људима посебно је изложен слој сиромашних у економско неразвијеним земљама. Да је сиромаштво важан фактор који доводи до трговине људима говори нам и искуство источне и југоисточне Европе. Слом социјалистичког система и процес транзиције проузроковао је нарушавање друштвене стратификације и издвајање ужег слоја енормно богатих и широког слоја социјално угроженог становништва, које у настојању да пронађе пут изласка из беде постаје рањиво на разне механизме увлачења у канале трговине људима. Процес глобализације је управо допринео проширавању јаза између богатих и сиромашних, као и између развијених и неразвијених земаља, тако и унутар појединих држава и региона, укључујући најбогатије делове света.

Незапосленост, је по правило уско повезана са сиромаштвом. Висока стопа незапосленисти и бесперспективности су фактори који подстичу људе на миграцију. И поред глобализације тржиште рада није либерализовано, већ свака земља настоји да ограничи слободан приступ тржишту рада. Будући да није могуће да се миграције обави на легалан начин користе се разни канали илегалне миграције. Трговци људима нуде разне опције за оне који желе да мигрирају олакшавајући илегалан прелазак границе, набавку фалсификованих исправа и обезбеђујући потребна средства за подмиривање трошкова превоза.

Проблем трговине људима може да се сагледа и кроз призму односа понуде и потражње за „производима“ који се нуде, односно услугама трафикованих особа. Наиме, потражња за женама које пружају сексуалне услуге и потражња за радном снагом постоји како на глобалном, тако и на регионалном нивоу. По речима Далобра Долежала „све док постоји тражња за људима као стварима које се користе, препродају и на крају одбацују као истрошена ствар, дотле ће постојати и трговци који нуде такву робу у настојању да остваре профит“ (Долежал, 2007:1404)

Поред потражње као фактора који утиче на трговину људима, нарочити подстицај за бављење овим обликом криминалитета, као и у случају осталих облика нелегалне трговине (трговине дрогом и оружјем) јесте високи профит и мали ризик. Ризик од

отривања, лишавања слободe извршилаца и њиховог кривичног гођења је знатно нижи у поређењу са ризицима са којима се суочавају извршиоци других кривичних дела. Чак и случају када су правоснажно осуђени, досадашње искуство показује да су изречене санкције релативно блаже у односу на санкције које се, на пример, изричу у случају нелегалне трговине оружјем или дрогом. Овоме погодује и чињеница да жртве трговине људима често нису спремне да пријаве трговце, јер се суочавају са опасношћу од депортације и осталим консеквенцама. С друге стране, профит који се остварује извршењем овог кривичног дела је висок, нарочито где је велика концентрација војске, међународних организација и пратећих бизниса, као и у западним земљама.

Међу значајне факторе који утичу на укључивање у делатности организованог криминалитета јесте и виктимизација, односно веза која постоји између сиромаштва, виктимизације и криминализације. „ Није реткост, наиме да наркомани и жртве трговине људима у очајању постају дилери, односно намамљивачи жртава. Слично се дешава и са избеглицама и илегалним мигрантима који, немајући другог избора, постају дилери дроге, намамљивачи или на други начин учесници или сарадници у ланцу кријумчарења и трговине људима. На тај начин организовани криминалитет се може посматрати и са становништва стратегије преживљавања. На другој страни, међутим, он се, такође, у савременој криминолошкој литератури објашњава и тензијама које настају када се појединци, посебно илегални мигранти и посебно мушкарци, нађу у друштвеној ситуацији у којој су висока очекивања у погледу брзог достизања успеха који се мери у материјалном богатству (синдром „остварења америчког сна“). (Константиновић-Вилић, Костић, 2009:212).

8. Фазе извршења трговине људима

Када је реч о фазама које се јављају приликом извршења трговине људима, разликују се неколико фаза и подфаза:

- 1) Намамљивање;
- 2) Транспорт/трансфер/продаја и
- 3) Различити облици експлоатације

Како истичу Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Миомира за сваку фазу може постојати посебна криминална мрежа, а виктимизација се дешава од почетка и може имати разне облике, од застрашивања до најтежег физичког и сексуалног насиља, одузимања слободе кретања и докумената, дужничког ропства, принуде на проституцију, просјачење, експлоатације рада, рад у непримерено тешким условима и сл.

8.1. Намамљивање (регрутовање жртава трговине људима)

Намамљивање или регрутовање особа је прва фаза трговине људима и криминалци посебну пажњу посвећују избору потенцијалних жртава. Врбовање жртава трговине људима врши се тако да, наизглед задовољава неостварене потребе и жеље потенцијалних жртава. На први поглед делује нестварно, али у регрутовању жртава неретко учествују пријатељи, познаници па чак и члановинајуже породице.

Начини регрутовања жртава се разликују, креативни су и промењиви, зависе од бројних фактора као што су: социо-економска ситуација, степен образовања, законска регулатива, обичаји, старост потенцијалних жртава, и друго. О регрутацији жртава, као иницијалној фази трговине људима, у литератури се спомињу различити методи, као што су: употреба појединца - посредника и социјалних мрежа; преко чланова породице и породичних мрежа; затим туристичких и агенција за запошљавање; сумњивих огласа у средствима информисања; отмица (жртве су самци и старије особе, деца).

С обзиром на то да се намамљивањем најчешће бави појединац, примамљиве понуде долазе веома често од оних у којих жртве имају поверења: пријатеља, дечка, рођака, комшија и сл. Нажалост, особа која регрутује жртве приликом намањивања злоупотребљава њихово поверење или тешку ситуацију у којој се оне налази. Такође, верује се да су девојке постале жртве трговине људима зато што су наивне, али стварност нам показује да оне прихватају понуде које их воде у рукама трговаца из разлога што не виде други начин како би решиле егзистенцијални проблем и створиле боље услове за живот.

Један од начина који се користи приликом намањивања жртава је лажно забављање („lover boy“). Трговци људима често симулирају љубавну везу и злоупотребљавају жељу особе да буде вољена. Обично се младић претвара да је у

љубавној вези са девојком, све док не стекне њено поверење, а потом је увлачи у ланац трговине људима тако што је позива даса њим окуша срећу у иностранству и започне нови срећнији живот. На тај начин се многобројне жене и девојке уводе у „раље“ трговине људима илузијама о добром животу и сигурној будућности.

Жртва трговине људима може постати и дете продато од стране породице -некад због сиромаштва, некада због других проблема, али и због веровања да ће њиховом детету обезбедити боље услове за живот уколико га узме друга породица, и не претпостављајући да ће оно можда бити експлоатисано.

Међутим, најчешће људи постају део ланца трговине људима док траже посао и већу зараду. Послови који се нуде су боље (али и нереално) плаћени и пружају боље услове рада. Понуде за чување деце, учење језика у иностранству, бављење манекенством, туристички аранжмани или понуде за наставак школовања врло често на крају доводе до трговине људима. Обмањујући огласи за посао се налазе у различитим медијима (новине, интернет, социјалне мреже).

“Интернет као средство у регрутацији жртава трговине људима има огроман потенцијал, у прилог овој тези наводе процене од 31. 12. 2005. године око 1.020.000.000 људи има приступ Интернету, што представља око 15% светске популације, данас је тај број засигурно већи” (Астра, 2006).

За млађу популацију интернет, као интерактивни медиј, представља нарочито велику опасност када је у питању трговина људима. У новије време “експлозија” социјалних мрежа као што је “*facebook*“, а чији корисници су углавном млади, криминалцима омогућавају несметану и анонимну инфилтрацију у циљану групу жртава.

Криминалне групе на “профилима” потенцијалних жртава могу да сазнају информације, као што су: године старости, адреса становања, број телефона, имена пријатеља, интересовања, жеље, социјални статус, омиљена места за излазак и оно што је трговцима људима најчешће и најбитније а то је физички изглед потенцијалне жртве. Током 2005. и 2006. године АСТРА (невладина организација укључена у спречавање трговине људима) спровела је истраживање над 1.205 ученика, старости од 14 до 19 година, о могућности злоупотребе Интернета за врбовање жртава трговине људима. Подаци добијени истраживањем говоре следеће: 458 испитаника из целокупног узорка користи интернет; 170 је доживело различите непријатности; 220 је добијало понуде (за

упознавање, забављање, брак, путовања, посао, наставак школовања). “У земљама Европске уније чак 90% деце свакодневно користи Интернет, при чему једна трећина доживи неку врсту злостављања” (Милић, 2009: 25).

У склопу овог истраживања, активисти АСТРА су пројектовали виртуелну петнаестогодишњакињу, и за 50 сати, колико је она провела на мрежи (*Chatroom*) остварено је чак 457 контаката с непознатим особама. Чак 86% контаката су иницирали припадници мушког пола, од малолетника па до мушкараца од преко 50 година старости. Виртуелној петнаестогодишњакињу су нуђене разне понуде од посла и бољег живота па до пружања сексуалних услуга за новац (АСТРА, 2006).

Поред наведених начина намамљивања жртава трговине људима потребно је поменути и киднаповање или отмицу која је могућа, али не превише чест начин регрутовања за трговину људима. Апсолутном принудном отмицом је обихваћено свега око 10% жртава трговине људима.

Када је реч о избору потенцијалних жртава најчешће су мета следећа лица: штићеници домова за незбринуту децу; бебе из породилишта; лица из разорених породица; деца разведених родитеља; жрве физичкох и психичког насиља; душевно болесна лица; ментално заостала лица; туристи или страни држављани са привременим боравком у земљи; илегални мигранти; студенти; незапослена лица; авантуристи; ратни заробљеници; просјаци; бескућници и други.

8.2. Транспорт/трансфер/продаја

Транспорт, односно трансфер жртава трговине људима од матичне до одредишне земље, углавном се одвија по унапред утврђеним каналима и до на два начина. Први начин је легалним путевима (копненим, ваздушним, воденим), средствима јавног или приватног транспорта. Када жртва дође у одредишну земљу њој се најчешће одузимају путне исправе под изговором регулисања њиховог борава сходно прописима земље домаћина и на тај начин јој се фактички ограничава слобода кретања. Други начин јесте када жртве уз пратњу криминалаца илегално прелазе границе. Овај други начин неретко завршава фатално по жртве. Жртвама се у напред наплаћују трошкови транспорта или им се пак оставља могућност да своје трошкове отплате кроз рад. Затим име се после

извесног времена саопштава да је њихово довођење било знатно скупље од износа које су платили организованим криминалним групама те су дужне да одраде свој дуг, чиме оне упадају у дужничко ропсто. Жртве најчешће до момента експлатације нису свесне у ком се положајау налазе.

У многим крајевима света људи се транспортују из рурарних у урбана подручја или у друге земље у којима постоји потреба за неком врстом радом у различитим секторима. Трговина људима настаје када се такав транспорт одвија ради радне, сексулане или другог облика експлоатације. ”Прекогранична трговина људима данас представља глобални феномен са карактеристичним обрасцима у различитим деловима света. У неким случајевима, одредиште може бити далеко од места порекла, а особа која је предмет трговине може проћи кроз многе транзитне пунктове.“

Људи који су регрутовани с циљем трговине транспостују се различитим средствима транспорта при том ступају у конаткт са многим особама, од којих неке свесно помажу односно учествују у нелегалним активностима (нпр. особе које се баве кријумчарењем), затим људи који пружају услуге трговцима, као што су возачи камиона, таксија или они који обезбеђују смештај. Из наведеног се може видети да у процесу трговине учествује велики број људи специјализованих за тај посао који не морају бити међусобно повезани нити се морају познавати. Међутим, приликом извршења ове фазе трговине људима учествују и они који нису свесви да је реч о трговини људима. Наиме, дешава се да одређени број људи сматра да на тај начин пружа помоћ онима који траже посао и обавља потпуно легалне послове транспорта.

Главне руте илегалног уласка миграната у Србију су следеће: из правца Румуније мигранти иду према Београду а затим преко Мађарске, Хрватске и БиХ ка земљама Западне Европе; из Бугарске преко Зајечарског краја ка Београду а затим ка земљама Западне Европе; Из Турске до Косова а затим одатле један канал иде преко Албаније ка Италији а други преко Црне Горе, БиХ и Хрватске претежно у Немачку и Енглеску; и четврти канал који иде из правца Македоније ка Београду а затим пут Западне Европе.

Ради свог специфичног географског положаја и економске ситуације Србија представља земљу транзита, дестинације али нажалост и порекла жртава трговине људима. До 2004-те године жтрве трговаца људима су у главном биле пореклом из Молдавије, Украјне и Румуније док од 2004-те па до данас број жртава држављна Р.

Србије нарастао чак на 80%. У прилог овој тврдњи иду и званичне статистике које се могу наћи на интернет презентацији МУП-а Републике Србије. Наша земља, нажалост, све више постаје земља порекла жртава трговине људима.¹⁴

Што се тиче саме продаје жртве и заснивања ропског односа, тај процес се дешава одмах након доласка на дестинацију заинтересованог лица и онда се жртви губи сваки даљи траг. Након тога криминалне групе континуирано контролишу и одржавају жртве у покорности како оне не би: побегле; угрозиле безбедност припадника криминалне групе; угрозиле сопствену безбедност; допринеле да клијенти којима пружају услуге схвате њихов положај и код њих изазову осећај сажаљења; избегле сопствену експлоатацију; задржале за себе новац. У том смислу користе се разне методе присиле и физичке манипулације: физичко злостављање (пребијање, силовање); коришћење психоактивних супстанци; депривација задовољења основних физиолошких потреба; принуда према жртви која се огледа у претњи лица према њој самој или њој блиском лицу; уцена-условљавање жртве да ће бити шријављена надлежним државним органима; коришћење специфичних клијената (полицајци, судије, тужиоци) и стварање свести о безизланоности ситуације.

8.3.Облици експлоатација

Жртве трговине људима (мушкарци, жене и деца) подвргавају се разноврсним облицима злостављања и искоришћавања. Основни циљ извршилаца овог кривичног дела је да новац зарађују дугорочном експлоатацијом жртве. С обзиром на начин експлоатације жртве разликује се трговина људима с циљем:

- Сексуалне експлоатације;
- Радне експлоатације;
- Илегалног усвојења;
- Принудног брака;
- Узимање органа и делова тела;
- Принудног вршења криминалних радњи;

¹⁴Видети: www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima, приступ 20.01.2015. године

- Принудног учешће у оружаним сукобима, и
- Трговина људима у ужем смислу.

8.3.1. Сексуална експлоатација

Сексуална експлоатација је сексуално злостављање људи, кроз сексуалне радње, за: лекове, храну, смештај, заштиту, доступност другим основним животним потребама, и / или новац. Сексуална експлоатација подразумева укључивање деце и омладине у стварању порнографије и сексуално експлицитних сајтова (Ивановић, 2011: 7).

Трговина људима са циљем сексуалне експлоатације није нова појава, али неки облици у којима се данас појављују су, свакако, другачији. Можемо рећи да је овај облик трговине људима феномен светских размера. Иако варира у интензитету, присутна је како у неразвијеним, тако и у развијеним земљама. За разлику од сексуалног злостављања, сексуална експлоатација има економску компоненту.

Профит који се остварује у овој врсти злоупотребе детета само делимично или никако иде у руке деце а остало убирају разни учесници у процесу, почев од блиских чланова породице, преко посредника до посебно организованих индустрија.

Сексуалну експлоатацију можемо поделити на комерцијалну и некомерцијалну. “Комерцијална сексуална експлоатација жртва трговине људима ради задовољавања сексуалних прохтева, нагонских и патолошких потреба неодређеног броја “власнику” познатих и непознатих лица, при чему се остварује извесна противправна корист” (Мијалковић, 2012: 125).

Некомерцијална сексуална експлоатација је такав вид експлоатације где власник купује жрву ради задовољења личних сексуалних потреба, без намере стицања економске, или било које друге користи. Овај вид експлоатације најчешће везујемо за арапски свет, где имућни појединци имају групу својих сексуалних робиња (харема). Жртве нису подвргаване насиљу за време боравка у харему чак шта више уживају у луксузу, по престанку експлоатације оне не ретко буду и награђене.

У оквиру сексуалне експлоатације две категорије су посебно распрострањене: дечја проституција и дечја порнографија. Сексуалну експлоатацију деце не треба мешати са вољним улажењем деце у сексуалне односе, али увек треба водити рачуна да се иза

наизглед вољног уласка често крије навођење детета ради остваривања добити (Вучковић-Шаховић, 2006:18).

Порнографија је вид комерцијалне сексуалне експлоатације свих људи без обзира на пол и старосно доба, где су жртве приморане да снимање порнографског садржаја који се касније приказује за новац трећим лицима тзв.воајерима и слично. „Категоризација оваковог садржаја је је извршена углавном према старосној доби актера и према потребама порнографског тржишта. Жртве се приморавају на све врсе блуда пред објективима камера, за потребе “болесног“ порнографског тржишта, у порнографији најсвирепији облик, јесте онај којим се жртва при завршетку сексуалног чина убија уз свакојаке окруне методе“ (Грујић,2002:243). Осим убиства, веома често се уживо снимају силовања (то је тежи облик порнографског садржаја), нарочито са жртвама које пружају јак отпор, јер поента таквог порнографског садржаја, није сам сексуални чин који садржи елементе насиља, него приказивање патње жртве пре, за време и након завршеног сексуалног чина.

8.3.2. Радна експлоатација

Слобода од ропства, принудног или обавезног рада чини део класичног права на слободу и независност људског бића. Универзална Декларација о људским правима ово право смешта између права на живот, слободу и сигурност лица, с једне стране и слободе од мучења и осталих нечовечних или понижавајућих поступања, с друге стране. Дефиниција принудног рада у литератури најчешће се преузима од Међународне организације рада (МОП), тачније из њене Конвенције бр. 29 о принудном или обавезном раду (1930). У смислу Конвенције, израз „принудни или обавезни рад“ означава сваки рад или услугу која се захтева од неке особе под претњом неке казне или под принудом, а за који се та особа није пријавила добровољно (чл. 2., ст. 1) (Betten, 1993: 125). Према поменутој дефиницији, како би постајо принудни рад неопходно је и постојање два основна елемента: рад или услуга који се захтевају под претњом неке казне или принуде и да тај рад није предузет добровољно.

Када говоримо о принудном раду, важно је напоменути да за његово постајње није неопходна да казна има облик санкције. Наиме, претња казном може укључити физичко и

психичко насиље, притисак, или чак претњу смрћу жртви или њој блиским особама. Претња под којом се обавља принудни рад такође може бити и финансијске природе, неисплаћивање зараде, губитак зараде и сл. Радна експлоатација (радно ропство) представља вид ропства жртава трговине људима, при чему је жртва радно експлоатасина за обављање свакојаких послова уз губитак права, одређених привилегија, надокнаде и слично. Милиони људи су приморани на рад на плантажама, служење у кући, у фабрикама, на градилиштима, као и на друге облике принудног рада. Трговина људима с циљем радне експлоатације обавља се транснационално (између држава), али и интерно (унутар граница једне земље).

Жртве трговине људима врбују се за рад у различитим секторима тако да можемо рећи да се радна експлоатација као облик трговине људима јавља у више облика: експлоатација у пољопривредном сектору; експлоатација у индустријском сектору; експлоатација у услужном сектору; експлоатација у домаћинству и комбинована експлоатација. Без обзира на области експлоатације, на основу истраживања Међународне организације рада, овај облик трговине људима је најраспрострањенији у неколико азијских земаља (Индији, Пакистану и Непалу).

Радна експлоатација, као облик трговине људима, није оно што се дешава само људима из земаља трећег света. То најбоље показује пример грађевинских радника из БиХ, који су 2009. године отишли на рад у Азербејџан.“ (Грађевински радници из БиХ заробљени у Азербејџану). Неколико стотина грађевинских радника из БиХ већ је месец дана без новца и пасоша и траже начин како да се врате из Азербејџана. Неки од око 500 грађевинских радника су испричали да су, на извештан начин, заробљени у тој држави, јер су им послодавци по доласку у главни град Баку узели пасоше, немају визе, више од месец дана нису добили плату, а газде им не желе да дају праве информације о њиховој будућности. Они су телефонски испричали да буквално продају личне ствари како би купили храну и остало што им је неопходно, а налазе се у колективном смештају. Последњих дана имају и свакодневне посете полиције Азербејџана која прети да ће их затворити у азил, а заједно с војском су блокирали градилишта на којима су доскора радили.“¹⁵

¹⁵Интернет страница, Независне новине: www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/47623/Gradjevinski-radnici-iz-BiHzarobljeni-u-Azerbejdzanu.html. Приступ 15.07.2014.

8.3.3. Илегално усвојење

Илегално усвојење је вид експлоатације који се успоставља над дететом и може се манифестовати као:

1. „Неправо“ експлоатисање илегалним усвојењем детета које постоји у случајевима када је усвојење извршено на незаконит начин, и након тога дете живи са новим родитељима без икаквих додатних облика експлоатације. Сам положај жртве, због начина на који је у њега доведена, сматра се експлоатацијом.
2. „Право“ експлоатисање илегално усвојеног детета које постоји у случајевима када је, поред тога што је „неправо“ експлоатисано дете подвргнуто и додатним видовима и облицима експлоатације: сексуалне, радне, просјачења, приморано на вршење одређених криминалних радњи или трговином људима у ужем смислу.

Према томе, као што видимо неправу експлоатисање илегално усвојеним дететом постоји само онда када се над дететом даље не врши неки од облика експлоатације, већ оно настави живот и буде узгајано у новој породици, а врло често је доведено, односно држано у заблуди, да су усвојитељи његови биолошки родитељи. Када је реч о овом виду експлоатације, који се уједно тако и назива због самог положаја и начина на коме је доведена жртва, најчешће се тргује са новорођенчад. Наиме, бебе се на различите начине узимају или краду од своје биолошке родитеље, а потом се продају по енормним цифрама несрећним родитељима који нису у могућности да имају своју биолошку децу. Очај и немогућност решења њиховог проблема је главни подстрекивач код породица које се одлучују на овакав корак.

С обзиром на то да наручиоци детета дају велике количине новце за исто, често се дешава да оно буде смештено у веома добро ситуираним и имућним породицама, са далеко бољим условима за живот него код својих правих родитеља. Такође, по сазнању да је дете усвојено, уколико то сазна у неким каснијим годинама, готово увек тражи да упозна своје биолошке родитеље, мада има и примера да то не желе, а разлози за то су многобројни.

Такође, чести су случајеви да дете-жртва, о томе сазна од тзв. „садашњих родитеља“, веома касно, на самрти истих, који им то саопштавају у тренутку слабости, тзв.

„гриже савести“. Након тога жртва доноси одлуку да потражи или не своје праве биолошке родитеље, а да ли ће у томе и успети зависи од самоиницијативе, и других фактора (трагова који су остављени од стране тзв „трговаца“). Код илигалног усвојења старије деце, на већем животном ступњу, она су свесна одласка у другу породицу, познају или не (ако су у питању деца из сиротишта) своје праве родитеље, неретко су и продавана ради усвојења.

Приликом извршења овог кривичног дела готово увек је умешано особље из породилишта (доктор, медицинске сестре, бабице, чистачице и други), који директно тргују новорођенчадима, или посредно преко неког другог „трговца“. Постоје и случајеви, да трговци упадају у породилишта и отимају децу. Када ово чини особље клинике, они унапред имају припремљену шему и начин на који то чине, које прати и фалсификована документација за новорођенчад, коју они прокнјивавају у својим болничким досијеима и приказују је као праву.

Modus operandi отимања деце углавном је следећи: 1) користе се постопорођајни трауматски моменат мајке (који се често додатно отежава уз седативе који се дају мајци одмах након порађаја), да се мајци саопшти да је дете наводно мртво, без показивања детета мајци, а да исто већ након порађаја буде предато неком трећем лицу (трговцу), са припремљеном документацијом о смрти детета за биолошке родитеље и документацијом о наводном рођењу детета са подацима о родитељима који преузимају децу; 2) да се дете да мајци на увид а да јој се предоче „проблеми“ које дете има и који могу да га коштају живота, да под тим изговором, дете носе у други део болнице тј. у неко друго одељење болнице, па јој накнадно саопште да је дете подлегло проблемима након порађаја, тј. тек онда када дете већ буде дато трећем лицу.

За разлику од неправог експлоатисања илегалног усвојеног детета право експлоатисање, нажалост је далеко веће, суровије и опасније по жртву-дете, и јавља се у случајевима када је, поред тога што је „неправо“, дете и додатно експлоатисано другим видовима и облицима: радно, сексуално, приморано на просјачење, вршење одређених криминалних радњи и сл. Овакав облик експлоатације распрострањен је широм света па и у нашој земљи. Деца се отимају, киднапују па чак и продају (од стране самих рођака или родитеља), с циљем ове или неке друге врсте експлоатисања. Такође, на мети трговаца људима могу бити и сирочад.

Ово је свакако најсвирепији облик трговине људима, не само због начина експлоатације, већ и због тога што је њиме обухваћена најосетљивија популација, а то су деца. Такође, чак и да се ова појава благовремено открије, она код деце изазива психичке трауме које им се касније манифестују и прате их кроз цео живот. Врло често се дешава да након открића овог облика експлоатације, деца-жртве заврше у „сигурним кућама“ и услед немогућности адаптације, користе и усавршавају криминална знања стечена за време док су били жртве и постају криминалци.

8.3.4. Принудни брак

Принудни брак је један од облика трговине људима о којем се не говори много. Код овог облика трговине људима, жртва се експлоатиже улогом брачног друга у браку који је склопљен под принудом. Код овог вида експлоатације карактеристично је да је готово увек повезан и са вршењем другим кривичних дела, такође под присилом (примера ради силовањем и сл).

Овај облик експлоатације има више облика: с обзиром на пол брачних другова, на пол и узраст жртве, као и на број жртава које се принудно експлоатишу овим видом трговине људима. У односу на пол брачних другова разликују се: принудни хетеросексуални и принудни хомосексуални брак. Затим, с обзиром на пол и узраст жртве постоје: принудни брак са женом; принудни брак са дететом; принудни дечији брак; и принудни брак са мушкарцем. Према броју жртава које се експлоатишу на овај начин, принудни брак може имати следеће облике: принудни моногамни и принудни полигамни брак. (Мијалковић:2005:154).

Бракови склопљени приморавањем, обманом или уз употребу силе ради стицања материјалне добити свакако спадају у облик трговине људима, али је у пракси некада веома тешко одредити да ли постоји принуда или обмана. С обзиром на то да су најчешће жртве принудног брака деца или веома младе особе, осећај лојалности према родитељима или присила могу да их омету у слободном давању пристанка на брачну заједницу. Док с друге стране материјална корист може да буде узрок родитеља или других посредника (трговаца) да поступе противно жељама и интересима младе особе које је жртва овог облика трговине људима.

На подручју Југоисточне Европе принудни брак најчешће се повезује са обичајем „продаје младе“ код Рома. “Није довољно јасно у којим ситуацијама се ова културна пракса може назвати трговином људима, нарочито у светлу података да Роми веома млади ступају у брак-девојчице често одмах након стицања полне зрелости, а дечаци нешто касније. Такође, Роми веома ретко траже сагласност за склапање брака малолетне особе, јер су бракови рома ретко формализовани. Пошто нису регистровани по правној процедури, појава малолетничких бракова у ромској популацији остаје готово потпуно ван увида служби социјалне и породично правне заштите.“ Наиме, Роми су карактеристични по раном ступању у брачну или ванбрачну заједницу, што се уз традицију „уговореног брака“ и „продаје невесте“, односно обичаја да родитељи детета имају право на материјалну надокнаду, схвата као један од фактора ризика од трговине људима. Међутим, иако се обичајем „продаје невесте“ нарушавају савремена људска права људи, које држава не штити (из традиционалних, културних и религиозних раулога), ова пракса не представља облик трговине људима уколико не укључује присилу или обману.

8.3.5. Трговина људским органима

Трговина људским органима као облик трговине људима је релативно новијег датума и везана је директно за развој медицине. Прве успешне трансплатације људских органа десиле су се у САД педесетих година прошлог века. Међутим, са открићем циклоспорина (имуносупресивни лек) 1983. године, који је револуционарно побољшао успех трансплантације органа тако што је умањио проблем одбацивања транспланта од стране примаоца, ова грана медицине доживела је експанзију. Тренутно је око 120.000 пацијената на дијализи, док приближно 40.000 пацијената чека на трансплантацију бубрега само у Западној Европи (Лукић, 2008:3).

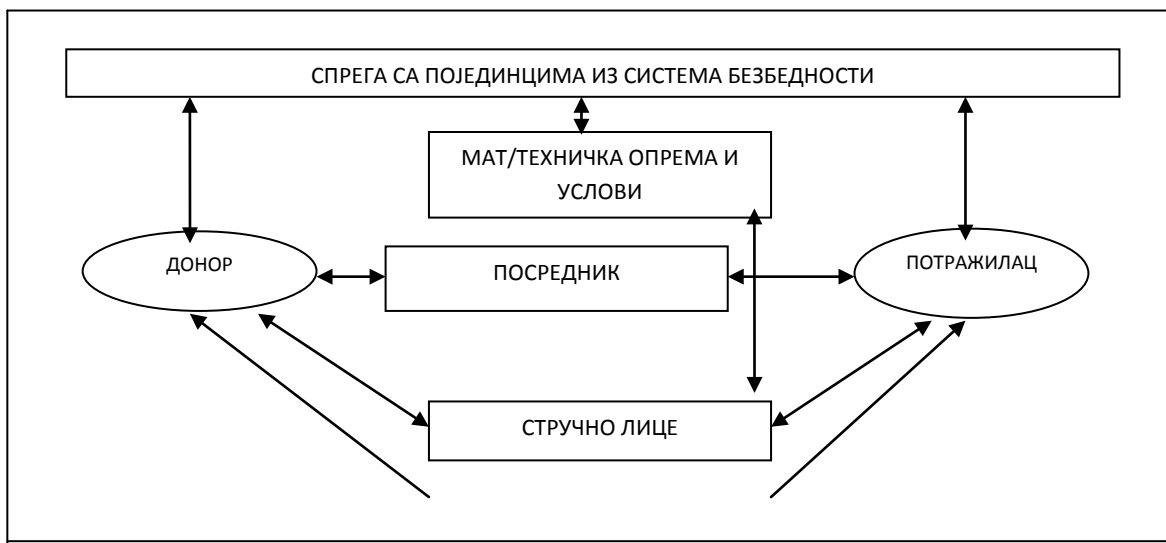
Етиолошку основу трговине људским органима и деловима тела чине економски закони понуде и тражње чије је деловање засновано на четири фактора. Први фактор је широка употреба вредности људских органа и делова људског тела који се могу користити директно за трансплантацију, у фармацеутској индустрији, у индустрији козметике, за истраживачке сврхе у лабораторији, као и за различите тестове сигурности “креш” тестови. Други фактор је чињеница да свако може да постане донор људског органа или

делова тела. Један давалац органа или ткива може да спасе или побољша квалитет 75 живота. Сваки појединац је потенцијални давалац 25 различитих органа и ткива, који се могу користити за трансплатацију. Трећи фактор је чињеница “велике потражње” за људским органима, пре свега од стране оних чије је здравствени проблем немогуће решити без трансплатације људских органа. Претпоставља се да у свету сваких 16 минута једно лице постане потражиоц органа за трансплантацију. На крају четврти фактор је чињеница да су ограничене могућности легалне трансплантације људских органа која не може да задовољи потражњу. Предпоставља се да сваких 13 минута једно лице у свету умре зато што није дочекало трансплантацију људског органа (Мијалковић, 2012:137).

У односу на то да ли постоји сагласност даваоца све експлоатације органа, ткива или делова тела могу се поделити на добровољне када давалац своје органе, ткива или делова тела поклања или пак продаје и насилне када се појединцу без његове сагласности острањују органи, ткива или делова тела. Људски органи, ткива и делови тела могу да се узимају од живих људи, скоро умрлих (кадавера), и са лешева. Дизбаланс у односу понуде и потражње на легалном тржишту људским органима криминалним групама је отворио ново тржиште брзог и енормног богаћења.

Према подацима *Eurotransplant International Foundation*, у последњих 15 година број давалаца расте свега два одсто годишње док се број особа на листи чекања повећава за 20 одсто (Hart, 2009:5).

Мијалковић шематски на следећи начин представља идеализовану структуру феномена трговине људским органима и деловима тела - Слика 4. “(Мијалковић , 2012:138).

Слика 4: Идеализована структура феномена трговине људским органима и деловима тела

Најчешће извођена операција трансплантације људског органа јесте трансплантација бубрега. С обзиром на то да донор после експлоатације бубрега може да настави да живи релативно нормалним начином живота утиче на све учесталију појаву продаје (експлоатације) бубрега посреднику (криминалној групи) који на разлици у куповној и продајној цени остварује огроман профит. "Као резултат сиромаштва, млади људи на територији источне Европе продавали су бубреге за цену у распону од 2.500 до 3.000 америчких долара, док су примаоци за исте плаћали 100.000 до 200.000 долара по трансплантацији.

Осамдесетих година прошлог века појавио се трансплантациони туризам када су богати Азијати путовали у Индију и друге делове Југоисточне Азије да приме органе од сиромашних донатора. Од тада су се отвориле и нове руте, као што су Бразил, Филипини и др." (Лукић, 2008:5).

Поред посредовања између донатора и примаоца у добровољној продаји органа, криминалне групе врше и насилно одстрањивање људских органа где донор може а и не

мора да преживи операциони захват. Жртве насилног одстрањивања људских органа су у главном жртве трговине људима, илегални имигранти, жртве киднаповања, елементарних непогода, ратова (заробљени војници и цивили са Косова), злоупотребе медицинског третмана, жртве наплате дугова, затвореници и др. Цене људских органа на црном тржишту се крећу од неколико десетина до неколико стотина хиљада долара. Поједини аутори сматрају да а чак 13-15% органа који се пресађују у легалним центрима за трансплантацију потичу са црног тржишта (Бојанић, 2011:3).

Трговина људским органима као један од најсофистициранијих облика организованог криминалитета у којој са једне стране поред криминалаца учествују и стручна лица (доктори, сестре, техничари) а са друге стране потражиоци органа за трансплантацију који припадају у главном економски и на сваки други начин најутицајнијим слојевима друштва криминалним групама представља одређен врсту заштите а борбу против овог вида криминала чини тежом. На крају се може поставити и питање моралне, па и сваке друге одговорности примаоца органа који продужавајући свој живот и поправљајући квалитет истог на директан или индиректан начин утичу на живот и квалитет живота донора органа.

8.3.6. Принудно вршење криминалних радњи

Принудно вршење криминалних радњи је вид експлоатације жртава трговине људима, који подразумева приморавање на обављање одређених противзаконитих радњи, а с циљем стицања противправне имовинске користи за примењивача принуде. Сматра се да трговина људима у сврху вршења криминалних активности или криминалних радњи обухвата ситуације у којима се људи-жртве укључују у разноврсне криминалне активности и зарађују новац за трговце који их контролишу и упућују на џепарење, провале у станове, кријумчарење или продају наркотика и сличне криминалне активности. Обављање разноврсних криминалних радњи је облик експлоатације за који се трговци одлучују како би смањили ризик од сопственог кривичног гоњења. Наиме, код овог облика трговине људима криминалци заправо регрутују некога ко ће се уместо њих излагати ризику и обављати нелегалне активности. На основу степена друштвене опасности који са собом носи криминал чији су носиоци жртве трговине људима, могу се

издвојити следећи облици: принуда на вршење прекршаја и принуда на вршење кривичних дела.

Уобичајно је да када се говори о трговини људима, па између осталог и о овом облику експлоатације полази се од тога да жртва може бити свако. Међутим, за принудно вршење криминалних радњи најчешће се користе деца јер се сматра да је њих лако убедити и обманути тиме да се не излажу ризику и да ће, чак и ако их ухапсе бити смештена у дом за децу из кога лако могу да побегну. „Забележени су случајеви мароканске и албанске деце укључене у трговину дрогом у Италији, са организованом мрежом одраслих која регрутује и обучава децу за ове активности. Регрутовање деце из Србије и Црне Горе за вршење криминалних активности у земљи и иностранству у великој мери је неистражена појава, мада има сазнања да се посебно регрутују ромска деца за обијање станова у Италији за време сезоне годишњих одмора” (Жегарац, Бауцал, Гвозден, 2005:29). Заправо, оно што посебно олакшава регрутацију ромске деце у Србији, не само за вршење криминалних радњи, него и за различите облике трговине јесте то што већина њих није по рођењу уписано у матичне књиге. Нерегистрована деца су управо због своје „невидљивости“ погодна за различите облике трговине људима, нарочито ради криминалне активности.

8.3.7. Принудно учешће у оружаним сукобима

Принудно учешће у оружаним сукобима је вид трговине људима или облик експлоатације у оквиру којег су жртве приморане на: директно учешће у оружаном борби (непосредна борба) и индиректно учешће у оружаном борби (санитетска служба, транспорт опреме и сл).

Оно што карактерише овај облик експлоатације је то што је жртва доведена у животну опасност. У ратом захваћеним земљама жртве су углавном идеолошки неистомишљеници, заробљеници или људи који су по неком другом основу завршили у ратној зони а нису ликвидирани и сл. Они су углавном изложени највећој опасности, јер се користе у оним зонама где је губитак велики или је вероватан. Најчешће се жртвују у првим борбеним редовима, односно када је потребно испитати да ли је део одређеног терена пролазан. „У 20. и 21. веку, карактеристична је појава у којој су овом виду

експлоатације изложена деца, најосетљивија категорија људи. Сведоци смо таквих примера у афричким, азијским и другим земљама ратом захваћеним, где се деца регрутују и претварају у борбене машине“ (Грујић, 2002:250). Већина психолога истиче непобитну чињеницу да је много лакше навести или натерати децу на послушност, а осим тога подводљивост и могућност манипулације њима доприноси томе да се она најчешће користе за овај облик експлоатације. Поред тога деца се сматрају погодним за овај вид трговине људима јер се има на уму психолошки моменат који утиче на човека војника, када треба да донесе одлуку о ликвидацији детета, без обзира на то што је то дете војник.

Постоји доста података о случајевима где су се људи отимали с циљем учешћа у оружаним сукобима као пример можемо узети „вођу побуњеника у Демократској Републици Конго Томас Лубанга, као и Џозеф Кони из Уганде, који се терете да су дечаке отимали и од њих правили војнике, а од девојчице сексуалне робиње. Међународни кривични суд доказао је да је Лубанга крив за регрутовање деце млађе од 15 година и њихово активно укључивање у борбе.“ (Грујић, 2002:250)

Примери принудног учешћа у оружаним сукобима су и “случајеви у Анголи и Сијера Леноу где су војне јединице сукобљених страна отимале, намамљивале или на други начин преузимале контролу над децом. Деца су се потом транспортовала и приморавала на присилан рад и учешће у оружаним сукобима. Постоје такође подаци да су почетком 1990-их девојчице које су биле отете током конфликта у Јерменији нађене у борделима у Турској, док су деца из Босне која су се водила као нестала нађена у борделима у другим крајевима земље.” (Жегарац, Бауцал, Гвозден, 2005:42).

9. Видови трговине људима

Према биофизиолошким карактеристикама жртава, односно према полу и узрасту, трговина људима се може манифестовати као:

- Трговина женама
- Трговина мушкарцима
- Трговина децом

9.1. Трговина женама

Иако трговина женама у последње време долази до посебног изражаја она није појава новијег времена. Зачеци потичу још из античког доба, за време римске империје, а испољавала се и у средњем веку, нарочито након колонизације. Крајем 19. и почетком 20. века, организоване криминалне групе из Азије слале су жене из Кине у САД, као и жене из источне Европе у земље Јужне Америке (Лалић, Кешетовић, 2009: 24).

Управо у том периоду „на а самом пошетку 20.века проблем трговине женама је постао јасна ствар, која је била јасно правно и политички дефинисана. Од 1904. године постоје међународни споразуми за сузбијање трговине женама и трговине девојчицама и њихову заштиту. По снази, моделима појављивања и неочекиваним начинима битисања у јавности може се учинити да је трговина женама појава, која се пре свега, везује за поларизовано и конфликтно модерно доба 20. века.“ Трговина људима има изразиту родну димензију и „тржиште“ је најразгранатије, са сталном тенденцијом раста. Овоме свакако доприносе појаве које су повезане са глобализацијом свакодневног живота и улогом медија, преко којих су жене на посебан начин изложене трговини људима. Измењена је родна представа о сексуалности у јавној култури, женска лепота и жене приказане су као роба, а радити у секс индустрији презентавано је као пожељно.

“Економске тешкоће и њихове последице на жене стварају потенцијалну понуду радница за секс-индустрију. Међутим, ова „понуда“ никада не би била искоришћена за потребе трговине женама у циљу сексуалне експлоатације да није створена потражња, која представља снажан фактор привлачења“ (Константиновић-Вилић, Костић, 2009:213)

Проблем трговине женама о коме се и највише зна у јавности, најчешће се јавља у три основна облика:

- Трговина женама с циљем сексуалне експлоатације
- Трговина женама с циљем експлоатације (домаћег) рада
- Трговина женама с циљем склапања брака (mail-order brides)

Трговина женама с циљем сексуалне експлоатације, за разлику од трговине људима ради радне експлоатације, током времена не јењава, већ узима све већи обим. Објашњење оваквог тренда се може тражити и у чињеници да је сексуална потреба биолошки део људске природе, а једна од главних особина организованог криминалитета је манипулисање људским жељама, потребама, пороцима и др. Најчешћи разлози трговине женама су: сексуална и радна експлоатација, принудни брак, просјачење. “Према подацима Уједињених нација, трговина женама и девојчицама крајем прошлог миленијума у великим размерама покривала је подручје Кине и југоисточне Азије (Бурма, Тајван, Камбоџа, Вијетнам, Непал, Тајланд, Лаос), источне Европе (балтичке земље и Украјина) и Јужне Америке (посебно Бразил)” (Станић, 2008: 39).

Жртве су углавном младе девојке, а разлози су следећи: боље пролазе на тржишту, пружају слабији отпор, имају дужи радни век. Методе врбовања за све видове трговине људима су мање више исте, и темеље се на лажним обећањима о бољем животу. Жртве, у покушају да избегну друштвену маргинализацију и подређен положај у друштву и породици често и свесно себе доводе у ризик да постану жртве трговине људима.

Женама се углавном нуде послови у модној индустрији, затим пословне пратње, рад у плесним групама, рад у ексклузивним ресторанима и клубовима, а један од начина регрутовања су и отмице. Карактеристично за ромску популацију је продаја девојака ради склапања брака, али нажалост те девојке често завршавају као жртве сексуалне експлоатације. Овај обичај се у традицији задржао и код Срба, где младин брат врши симболичну продају своје сестре будућем мужу. Као врбоватељи се обично појављују туристичке и агенције за запошљавање, познаници, “пријатељи”, младићи, па чак и чланови најуже породице. После врбовања жртава, следи њихово пребацивање у места и државе одредишта. Жртве се пребацују легалним каналима, уз поседовање важећих докумената, као и илегалним путевима, када се државне границе прелазе мимо званичних међудржавних граничних прелаза. Када жртве дођу у одредишну земљу, обично тек тада бивају свесне ситуације у којој се налазе. Жртвама се одузимају лична документа, како би

се евентуални покушаји бекства свели на минимум, ограничава им се кретање и држе се под сталним надзором.

“Преварене жене се у почетку супростављају захтевима “послодаваца” али њихов отпор убрзо бива сломљен, бруталним премлаћивањма, застрашивањма, претњама породици после чега жртва пада с у стање шока и депресије”(Bechard, 2011:3).

Жртве најчешће покушавају да побегну из положаја у коме се налазе, али њихови покушаји најчешће буду неуспешни, а оне за то прописно кажњене. После неког времена, жртве схватају да је отпор контрапродуктиван и почињу у потпуности да сарађују са криминалцима. Тортура постаје саставни део живота жртве а количина зарађеног новца је обрнуто пропорционална истој, жртве ради те чињенице престају са избегавањем својих обавеза и на тај начин покушавају да живот учине подношљивијим. Због услова рада и живота, као и због изостанка адекватног лечења, код жена се јављају хроничне болести, пре свега код репродуктивних органа. Са жељом да бар на тренутак побегну из сурове стварности жртве постају и зависници о психоактивним супстанцама које им обезбеђују њихови власници а све с циљем веће контроле жртве.

“Према изјави једне од жртава из документарног филма Трговина људима њено врбобање и регрутацију је извршио пријатељ који јој је у ситуацији када је она имала одређене породичне као и пословне проблем понудио тобоже помоћ у виду запослења у Италији. Преварена девојка је у Италији била изложена сексуалној експлоатацији и свакодневnoj тортури а у више наврата приликом промене локација становања сазнавала и да је продана” (Војводић, 2004: 55).

Постоје неколико главних рута у трговини женама и то: балтичка рута која полази из Русије и балтичких приморских земаља, даље копном до обале а онда морем до скандинавских земаља као и копном директно за Финску и Шведску. Северна рута се пружа из источна Европе преко Пољске, Мађарске и Чешке, почетно до Немачке а потом у Скандинавију.

Централна рута полази из европских држава користећи добро изграђену мрежу путева у Аустрију и северну Италију. Поред централне руте, постоји и централна балканска рута која полази из кавкаских држава, Азије, Југоисточне Европе, преко Молдавије, Румуније, Бугарске и Албаније, почетно улазећи у ЕУ преко Италије и Грчке.

Јужна рута полази из западне Африке преко Алжира и Марока, преко Гибралтара и потом почетно у Шпанију и Португал.

Западна рута полази из Централне и Јужне Америке у ЕУ преко Иберијског полуострва. Та рута се користи и као рута за имигранте који долазе авионом са далеког истока, Африке и Јужне Америке. Колико су криминалне групе које се баве трговином људима прилагодљиве новонасталим променама у друштву, може се објаснити пример потписивања Дејтонског мировног споразума и долазак међународних мировних снага у БИХ. Непосредно по доласку мировних снага долази до експанзије рада ноћних клубова у којима су као запосленице у главном радиле девојке пореклом из земаља бившег СССР пре свега из Молдавије и Украјине. По стабилизацији прилика у земљи и одласком војника из састава мировних трупа број ових клубова је нагло опао (Lloyd, 2011:14).

Жртве своју експлоатацију завршавају на неки од следећих начина: бекством, самостално или уз помоћ криминалаца; откупом и самооткупом; пуштањем жртве на слободу из хуманих или других разлога; самоубиством; убиством од стране криминалаца; ослобађањем од стране органа безбедности; убиством ради експлоатације органа жртава идр.

9.2. Трговина децом

Трговина децом као таква изазива посебну пажњу и саосећање читавог друштва и представља велику друштвену опасност. “ Деца се транспортују и користе за прибављање материјалних добара или задовољавање других потреба и интереса друге или других особа на рачун њихових потреба, интереса и личности.“ (Жегарац, Бауцал, Гвозден 2005:16). Приликом дефинисања овог облика трговине људима морају се узети у обзир три оновна елемента: процес који претходи експлоатацији, средства помоћу којих се остварује контрола жртве и облици експлоатације.

Конвенцијама УН-а о правима детета из 1989. године, појам 'детета' означава било коју особу млађу од осамнаест година. Сходно Протоколу Уједињених нација о спречавању, сузбијању и кажњавању тровине људима, посебно женама и децом (Палермо Протокол) сматра се да је пристанак детета на планирану експлоатацију незнатан за одређивање природе дела и пружање помоћи жртви-детету.Евентуални пристанак и

учешће детета не разматра се чак ни у случајевима када није примењена сила, принуда, отмица, превара, злоупотреба моћи или други поступци предузети док је дете у стању рањивости или под контролом друге особе. Трговина децом с циљем било ког облика експлоатације, употребом било којих средстава, сматра се криминалним актом. За трговце децом битно је да су деца употребљива у свим видовима експлоатације, а с друге стране механизми одбране којима деца располажу су најскромнији.

До трговине децом долази најпререгрутовањем исте. Процес регрутације деце одвија се на различите начине, од којих су најучесталији следећи: продаја деце од стране родитеља (појава нарочито везана за ромску популацију); отмице; крађа беба из породицишта; склапање бракова (малолетне особе). Међутим, нажалост најчешћи метод регрутације је директна куповина деце од родитеља. Разлози за ову појаву су најчешће материјалне природе, продајом детета родитељи остварују економску или неку другу корист а уз то им се смањују трошкови издржавања најчешће вишечлане породице. Поред продаје деце из економских разлога честа је и појава продаје не жељеног детета нарочито у заосталим и затвореним заједницама. Употреба интернета с циљем трговине децом је најмање заступљена и њега треба више посматрати као извориште информација о потенцијалним жртвама.

Могуће је користити веома различите начине и средства за намамњивање жртва: претњу, употребу силе, обмане, преваре, убеђивање и сл. Током извршења овог кривичног дела учествују више лица: регрутери, посредници, превозници, послодавци и др. Могуће је да су неки од њих претходно познати жртвама, било да је реч о члановима породице, пријатељима или познаницима који се појављују у улогу трговаца.

Неки од видова експлоатације деце, која може доћи на почетку, током или на крају процеса трговине људима, су следећи: радна експлоатација; сексуална експлоатација; илегално усвајање; просјачење; криминалне активности; порнографска индустрија; учешће у ратним сукобима; експлоатација органа.

Код два основна вида (сексуалне и радне) експлоатације деце примећује се поларизација која се огледа кроз чињеницу да су у неразвијеним земљама, пре свега Африке, Азије и Јужне Америке деца углавном радом експлоатисана док у развијеним земљама Европе и Северне Америке то је у главном сексуална експлоатација. Податак који је интересантан у погледу сексуалне експлоатације деце а који у филму Трговина

људима износи Милена Живковић из одсека за сексуалне деликте СУП-а Београд је да према не званичним статистикама број дечака и девојчица у сексуалној експлоатацији подједнак. Сексуална експлоатација малолетника генерише и нову врсту проблема а то је да деца која су била жртве сексуалне експлоатације у зрелијим годинама не ретко преузимају модел понашања својих злостављача (Војводић, Д., 2004).

“Процене међународних организација о распрострањености присилног рада и трговине децом су застрашујуће. Међународна организација рада (МОП) процењује да: 246 милиона запослене деце има између 5 и 17 година; 179 милиона деце ради најтеже послове; 111 милиона деце испод 15 година ради опасне послове; 8,4 милиона деце је обухваћено трговином децом и у том смислу присиљено на различите облике рада, учествовање у оружаним сукобима, присиљено на проституцију, порнографију и друге незаконите активности; око 30.000 деце војника је укључено у преко 30 конфликтних подручја широм света. Дечаци углавном директно учествују у ратним дејствима, док су девојчице присиљене на проституцију или пак постају „жене војника” (Николић-Ристановић, 2009: 5).

Мијалковић истиче да када је реч о трговини децом ради илегалног усвајања ваља разликовати два вида експлоатација и то: илегално усвајања деце ради даље експлоатације и самим тим стицања противправне добити кроз приморавање деце на радну и сексуалну експлоатацију, прошење и др. представља такзваног модел 'правог' експлоатација и; модел 'неправог' експлоатација у коме је споран начин усвајања детета а даљи ток поступања и опхођења према детету сасвим примерен моралним и сваким другим нормама .

Још један од облика трговине децом који ваља поменути јесте тровина бебама. Наиме, сваке године десетине Бугарки (највише Ромкиња) и Албанки рађа децу да би их продале¹⁶. Николић-Ристић истиче, да жене у поодмаклој трудноћи се уз помоћ „посредника” порађају у Грчкој и тамо се новорођенче предаје будућим родитељима из Западне Европе, најчешће из Немачке, а мајка добија унапред договорену исплату. Оно што посебно забрињава када је у питању овај облик трговине децом је што се углавном

¹⁶Интернет презентација МУП-а Р.Србије: www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h Приступ 10.07.2014.

обавља уз помоћ лекара и адвоката. Током истраге је установљено да се дете на црном тржишту продаје за суму од 1500 до 15.000 евра.

У Србији је пре десетак година отворена такозвана беби афера а у 2004-ој години чак 400 случајева је доживило и судски епилог. Према речима родитеља нихову здраву децу су проглашавали мртвом и исту уз новчану накнаду давали на усвајање. Сумње родитеља у крађу новорођенчади донекле поткрепљују и грешке које су настајале у самој процедуре проглашења деце мртвом затим обдукцијом као и накнадним поступањем са лешевима преминулих беба. Иако за ову аферу нико није одговарао за сигурно је бачена сумња да се овакве ствари дешавају и нама а не само земљама трећег света (Ђурашковић, 2004).

Трговина децом ради просјачења је такође један посебан облик експлоатације децом. Просјачење као појава је најочљивији пример трговине децом просечном грађанину. На прометним местима великих градова се могу видети веома младе особе, као и деца која просе за свог “послодавца”, у колико се мало боље посматра околина може запазити да у близини обично стоји особа која надгледа просјачење како се неби десило да жртва део новца не склони на страну. Појава просјачења је наочито карактеристична за ромску популацију. Деца, просјаци постају на два начина и то: куповином од родитеља и родбине и та је појава везана најчешће за ромску популацију, или пак киднаповањем. Министарство унутрашних послова Русије у извештају за 2001. годину износи податке о чак 500 случајева киднаповања у циљу просјачења.

„Вуликић из Одељења за сузбијање малолетничке деликвенције СУП-а Београд износи мишљење да је трговина децом појава која је јако невидљива, а то значи да је и рад полиције јако тежак. Сама сазнања о том проблему до којих долазимо оперативним радом јесу од лица која су код нас свакодневно "на обради" (Вуликић В., 2003).

9.3.Трговина мушкарцима

Све до недавно трговина мушкарцима био је проблем који генрално није заокупљао превише пажње ни опште ни стручне јавности. О њему се мало говорило, сензабилност широке јавности и професионалности на његове препознавање била је сувише ниска, а процене о димензијама и облицима ове појаве ретке и непоуздане. Готово да није било

истраживања на ову тему. Подаци о овом виду трговине углавном су добијани посредно из истраживања о трговини женама, децом, трговини мигрантима и др. Данас међутим, у научној а потом и стручној јавности, почиње да расте уверење да је трговина мушкарцима феномен који карактерише изузетно висока тамна бројка: сазнања о кључним детерминишућим факторима, миграцијама у савременом свету, кријумчарења и трговине људима неумито су упутила на претпоставку да проблем трговине мушкарцима, првенствено с циљем радне експлоатације, постоји у размерама које несумњиво премашују његову актуелну спознају како на локалном, тако и на глобалном нивоу.

Трговина мушкарцима врши се с циљем експлоатације рада, али и у циљу просјачења, ради одузимања органа или делова тела, с циљем проституције или друге врсте сексулане експлоатације, с циљем обављења криминалних радњи и учешћа у терористичким акцијама и оружаним сукобима. Међутим, разлог трговине одраслим мушкарцима најчешће је радна експлоатација и то у пољопривреди, грађевини, уопште на тешким физичким пословима док су остали облици експлоатације слабије изражени.

Мушкарци жртве трговине људима најчешће се врбују преко посредника и социјалних мрежа, чланова породице и породичних мрежа, туристичких и агенција за запошљавање. Разлог ради кога у ову мрежу они упадају једним делом лежи и у чињеници да су фирме које наводно нуде примамљиве понуде за посао иностране тако да је могућност провере сведена на минимум. За разлику од одраслих мушкараца малолетнике врбују углавном чланови породице и породичне мреже. Из овог се сам по себи намеће закључак да особе у потрази за бољим животом постају жртве.

Уместо примамљивих понуда којима се обећавала добра зарада жртве упадају у дужничко ропство и почињу да отплаћуу свој дуг кроз радну експлоатацију, зараде обично буду мање од обећаних, раде на граници физичке издржљивости, спавају у неусловним објектима, лоше се хране. У колико се жртва побуне, бива јој прећено пријавом полицији, не исплаћивању зараде, физичким злостављањем.

“Подаци из извештаја америчког Стејт департмента (*State Department*) од 2008. године, само у САД удео мушкараца у структури жртава трговине људима порастао је у периоду од 2006. до 2008. године са 6 на 45 процената“ (*Trafficking in Persons Report 2009*”, *June 2009*).

Према резултатима постојећих истраживања мушкарци жртве трговине потицали су из: Европе (Украјина, Белорусија, Молдавија, Србија, БиХ, Црна Гора, Хрватска, Бугарска, Румунија, Албанија, Русија); Азије (Кина, Вијетнам, Јерменија, Узбекистан, Афганистан, Иран, Ирак, Турска, Пакистан Бангладеш); Африке (Кенија, Руанда, Етиопија). Такође, ова истраживања која обухватају мушкарце жртве трговине људима указују на то да су се они пре регрутовања бавили неким мануелним, ниско квалификованим пословима док друга говоре о мушкарцима као у највећем броју случајева добро образованим, са предходним радним искуством, незапосленим или у рандом односу где је њихов рад претежно био подцењен (Николић-Ристановић, 2011:29).

Ово шаренило у погледу степена образовања се може објаснити кроз порекло жртава. Наиме из земљама бившег СССР и земљама источне и југоисточне Европе у којима су била социјалистичка друштва жртве су претежно средње и високо образоване док из земаља Азије, Африке и Латинске Америке жртве углавном необразоване. Оно што је заједничко за већину жртава јесу неповољне социо-економске прилике, што трговци вешто користе. Трговци људима обећавају увек исто, а то је бољи живот кроз запослење у иностранству или пак организовано пребацивање у развијене земље.

Као жртве трговине мушкарцима у Србији се јављају Албанци са Косова и из Македоније и Румуније, као и ирански и турски Курди, Пакистанци и Афганистанци. Као жртве трговине људима идентификовани су и мушкарци из Србије који су трафиковани у Русији, Уједињене Арапске Емирате и Републику Српску. С обзиром на то да се Србија најчешће јавља као земља транзита највећи број извршилаца овог облика трговине људима открива се у њој. Заправо, жртве су углавном странци тако да је понекад тешко установити да ли је реч о кријумшарењу или трговини људима.

У литератури се наводи да у Србији постоје две основне руте транспорта жртава и то су: из правца земаља бившег СССР у правцу Русије, УАЕ, Кореје, Казахстана, Турске Израела и Кине; из земаља источне и југоисточне Европе, Азије Јужне Америка ка земљама западне Европе (Николић-Ристановић, 2009:25).

ИМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

1. Опис истраживања

Трговина људима сама по себи представља облик илегалног тржишта. Са становишта криминалних организација, људи су роба као и свака друга. Она подразумева предузимање радњи намамљивања, превоза, односно други начин трансфера, предају, куповину, продају, или држање у неком простору других лица и то употребом силе, претње, отмице, преваре, обмане, злоупотребе односа поверења, односа зависности или тешке ситуације у којој се те особе налазе, или задржавањем личних исправа, или давањем и примањем новца или друге користи.

Криминолошка истраживања су показала да је да трговина људима, као један вид и професионалног и криминалитета преживљавања, али и облик виктимизације повезана са тражењем излаза из тешких ситуација. Неуједначена расподела богатства одувек је била међу главним покретачким факторима трговине људима уопште, а посебно трговине женама и девојчицама у циљу сексуалне експлоатације. При тиме је сиромаштво један од главних фактора гурања, а обећање економског благостања један од главних фактора привлачења. Трговини људима погодује савремени друштвени контекст, и то не само локални, већ и регионални и глобални, а унутар њих делују различити макро и микро фактори (Ристановић Николић, Константиновић Вилић, Костић, 2009: 210).

Утврђивање обима и карактеристика трговине људским бићима је веома битно али и често отежано из више разлога. Најпре, веома мали број жртава обраћа се за помоћ полицији или некој од организација за пружање помоћи жртвама. Осим тога, већина владиних и невладиних међународних организација даје различите податке о овој појави, што је последица непостојања обједињеног система праћења и анализе. У Србији не постоји јединствена, централизована база података о трговини људима. Међутим, овим истраживањем покушаћемо да представимо податке о трговини људима које смо добили из Полицијске управе у Врању, Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Врању.

1.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања овог рада, у најопштијем смислу, односи се на трговину људима. Истраживање је усмерено на прикупљање података како о трговини женама, тако и трговини мушкарцима и децом. У оквиру предмета истраживања обухваћене су кривичне пријаве за кривично дело трговине људима из чл. 388 Кривичног Законика Републике Србије поднете у Полицијској управи у Врању, подигнуте оптужнице у Вишем јавном тужилаштву у Врању и правноснажно пресуђени предмети за поменуто кривично дело у Вишем суда у Врању, за период од 2006. до 2013. године. Уједно, водићемо рачуна да ли је при извршењу горе наведеног дела, извршено и неко друго кривично дело (нпр. кријумчарење људи).

Основни циљ овог истраживања је да се на основу прикупљених података дође до сазнања о обиму и динамици феномена трговине људима за поменуто подручје и посматрани период. Истраживање може имати теоријски, научни, практични или друштвени значај, јер се њима жели дати допринос у стварању слике о поступању полицијских и правосудних органа у случајевима трговине људима на територији Града Врања и да се дају предлози у погледу начина третмана извршилаца и спектра мера за спречавање вршења кривичног дела трговина људима.

Нарочита пажња усмерена је на:

1. бројно стање поднетих кривичних пријава за кривично дело трговина људима у Полицијској управи у Врању;
2. динамику поднетих кривичних пријава у Полицијској управи у Врању;
3. број и полну структуру лица против којих су поднете кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима;
4. држављанство лица против којих су поднете кривичне пријавеза извршење кривичног дела трговине људима;
5. број, пол и узраст жртве трговине људима;
6. држављанство жртве трговине људима;
7. најчешћи облик експлоатације;
8. бројно стање поднетих кривичних пријава у Вишем јавном тужилаштву у Врању;
9. бројно стање правоснажно пресуђених предмета;

10. упоредној анализи кривичних пријава, оптужница и правоснажно пресуђених предмета;

1.2. Хипотезе које су проверене истраживањем

Истраживањем које је спроведено проверене су следеће хипотезе:

1. У просторном и временском узорку нашег истраживања број поднетих кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима из године у годину био је све већи и већи;
2. Међу осумњиченим за извршење кривичног дела трговине људима преовлађују мушкарци;
3. У просторном и временском оквиру нашег истраживања преовлађују држављани Републике Србије као осумњичени за извршење кривичног дела трговине људима;
4. Жртве трговине људима најчешће су жене;
5. Чешће се као жртве трговине људима јављају пунолетне особе од малолетних;
6. Мали је проценат деце која су идентификована као жртве трговине људима;
7. Најчешће су жртве трговине људима домаћи држављани;
8. Најчешћи облик експлоатације је сексуална експлоатација, а потом по заступљености следи радна експлоатација;
9. Трговина људима веома ретко се врши с циљем трговине људским органима;
10. Принудно вршење криминалних радњи је тип експлоатације који се ретко или уопште не јавља у просторном и временском оквиру нашег истраживања;
11. Претпоставља се да је донето више одлука којим је учинилац оглашен кривим него ли одлука којим се оптужени ослобођен;

1.3. Просторне и временске границе истраживања

Истраживање је спроведено у Полицијској управи у Врању, Вишем јавном тужилаштву у Врању и Вишем суду у Врању, увидом у годишње извештаје Полицијске управе у Врању, Вишег јавног тужилаштва у Врању и Вишег суда у Врању, за период од 2006. године до 2013. године. Периоду коме је спроведено истраживање је од 16. јуна 2014. године до 16. јула 2014. године.

1.4. Узорак и метод истраживања

У емпијском истраживању употребљена је анализа садржаја и метод посредног посматрања који су примењени: приликом анализе и прегледа поднетих кривичних пријава, оптужница и појединих пресуђених предмета за кривично дело трговине људима за период од 2006. до 2013. године. Примењен је и компаративни метод приликом прегледа односа између поднетих кривичних пријава у Полицијској управи у Врању, подигнутих оптужница у Вишем Јавном тужилаштву и правоснажно пресуђених предмета Вишег суда у Врању.

2. Резултати истраживања

У емпијском делу истраживања су анализирани подаци о феноменолошким карактеристикама трговине људима, где су посебно анализирани обим, врста, полна структура учинилаца и жртава. Пошто је реч о хетерогеним подацима коришћени су различити извори података. Анализа полицијске статистике доприноси спознаји структуре пријављених учинилаца кривичних дела трговине људима, док подаци из Вишег јавног тужилаштва у Врању и Вишег суда у Врању указују на начин реакције правосудних органа. Овакав приступ је оправдан, јер се трговина људима посматра из различитих угла кроз делатност различитих државних органа, који сваки понаособ има одређене надлежности у сузбијању овог облика криминалитета.

2.1. Анализа података добијених у Полицијској управи у Врању

На овом месту приказана је анализа поднетих кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима у Полицијској управи у Врању, за период од 2006. до 2013. године. У истраживању је истраживачу омогућен увид у кривичне пријаве и на тај начин прикупљени су различити подаци који се тичу кретања броја поднетих кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима, осумњичених, жртава, њиховог узраста, пола, националне припадности, типова експлоатације итд.

2.1.1. Обим и динамика поднетих кривичних пријава

У овом делу рада биће представљени подаци о броју и динамици поднетих кривичних пријава за кривично дело трговина људима у просторном и временском оквиру нашег истраживања.

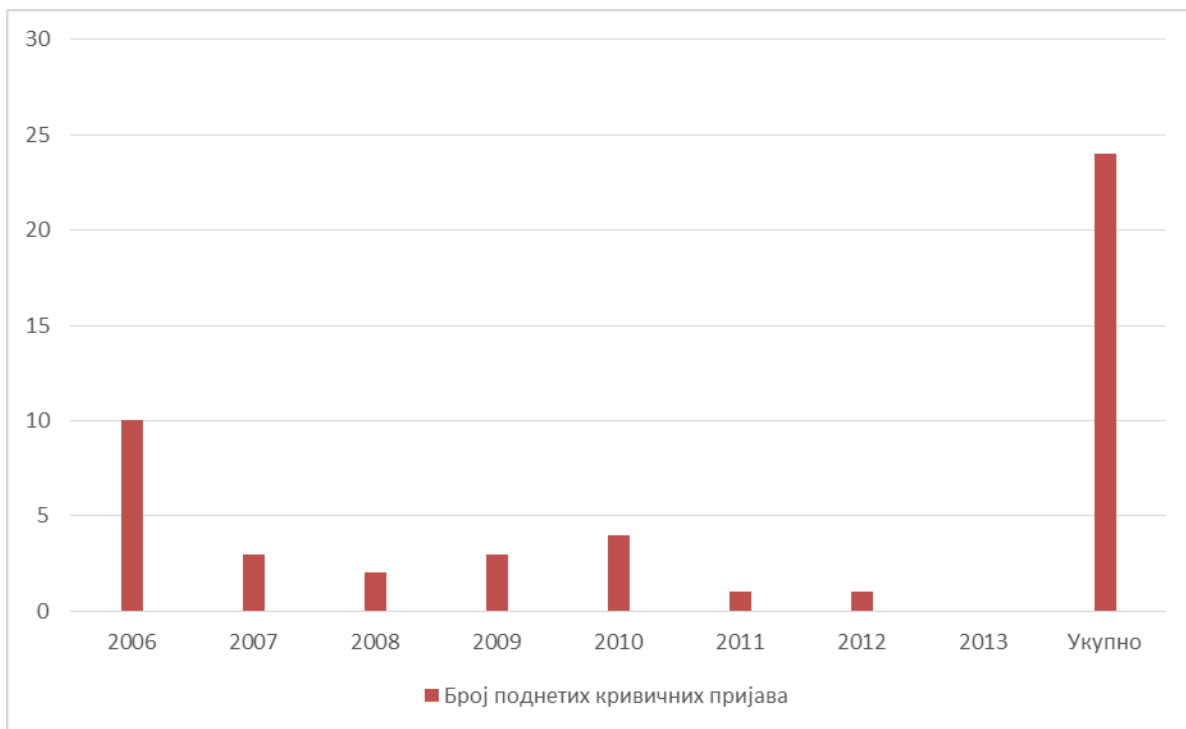
Табела 1. Бројчано стање и динамика поднетих кривичних пријава за кривично дело трговине људима у периоду од 2006. до 2013. године

ГОДИНА	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Укупно
Број поднетих кривичних пријава	10	3	2	3	4	1	1	-	24
Број поднетих кривичних пријава у %	41,66%	12,50%	8,33%	12,50%	16,66%	4,16%	4,16%	-	100%

У Табели 1. могу се видети број поднетих кривичних пријава за кривично дело трговина људима, за посматрани период по годинама. Бројчани подаци о поднетим кривичним пријава Полицијској управи у Врању говоре да је највише поднешених пријава било током 2006. Тачније поднето је 10 кривичних пријава, односно чак 41,66 % у

укупном броју поднетих пријава, при чему је важно истаћи да је у стицају са овим кривичним делима у 3 случаја извршено и кривично дело из чл. 389 КЗ односно трговина децом ради усвојења, затим кривично дело силовање из чл. 178 КЗ и кривично дело из чл. 190 ванбрачна заједница са малолетним лицем. У међувремену, забележен је тренд опадања броја поднетих кривичних пријава у посматраном периоду. Јасно је уочљиво да је бројчано стање кривичних пријава из године у годину било све мање и мање, што се може видети из Табеле 1. Наиме, током 2007. и 2009. године било је поднесено по 3 кривичне пријаве у 2008. години свега 2. Нешто више било их је током 2010, тачније 4 или 12, 50% од укупног броја. Апсолутно најмањи број кривичних пријава забележен је током 2011. и 2012. године, када их је било свега по 1 (по 4,16%). Година 2013. издваја се из нашег просторног и временског оквира по томе што није поднесена ниједна кривична пријава за кривично дело трговина људима. (Графикон 1). Према презентованим подацима можемо закључити да наша полазна хипотеза којом се претпоставило да је број кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима из године у годину био све већи, није потврђена.

Графикон 1. Динамика поднетих кривичних пријава за кривично дело трговина људима

2.1.2. Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

У Табели 2. дато је бројчано стање и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима.

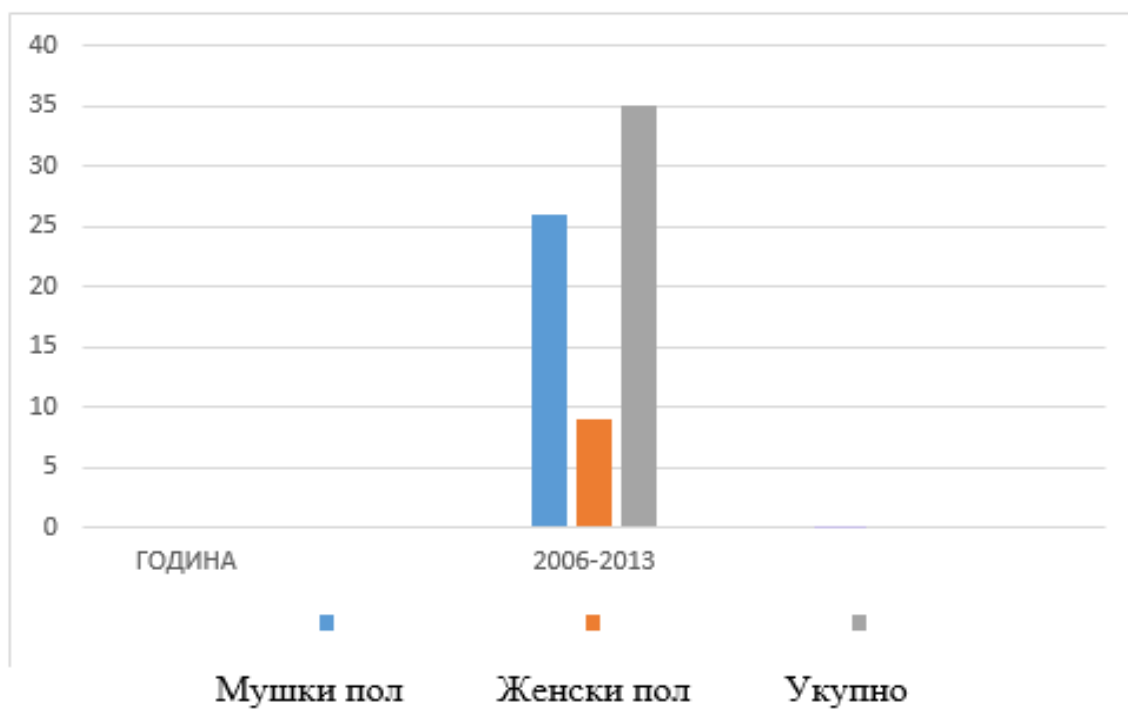
Табела 2. Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

ГОДИНА	Мушки пол	Женски пол	УКУПНО
2006-2013	26 74,29%	9 25,71%	35 100%

У Табели 2. може се уочити да је укупан број лица против којих су поднешене кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима у посматраном периоду био 35. Важно је напоменути да када је реч о полној структури значајно је више мушкараца против којих су поднешене кривичне пријаве него жена. Тај однос износи 26 према 9, односно 74,29 % мушкараца и 25,71 % жена којима се стављало на терет извршење поменутог кривичног дела.

Наиме, ово би значило да је наша полазна хипотеза потврђена, јер је број осуђених мушкараца већи од броја осумњичених жена. Овај податак приказали смо и у графикону који следи (Графикон 2).

Графикон 2. Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

2.1.3. Структура лица против којих су поднете кривичне пријаве за трговину људима (с обзиром на држављанство)

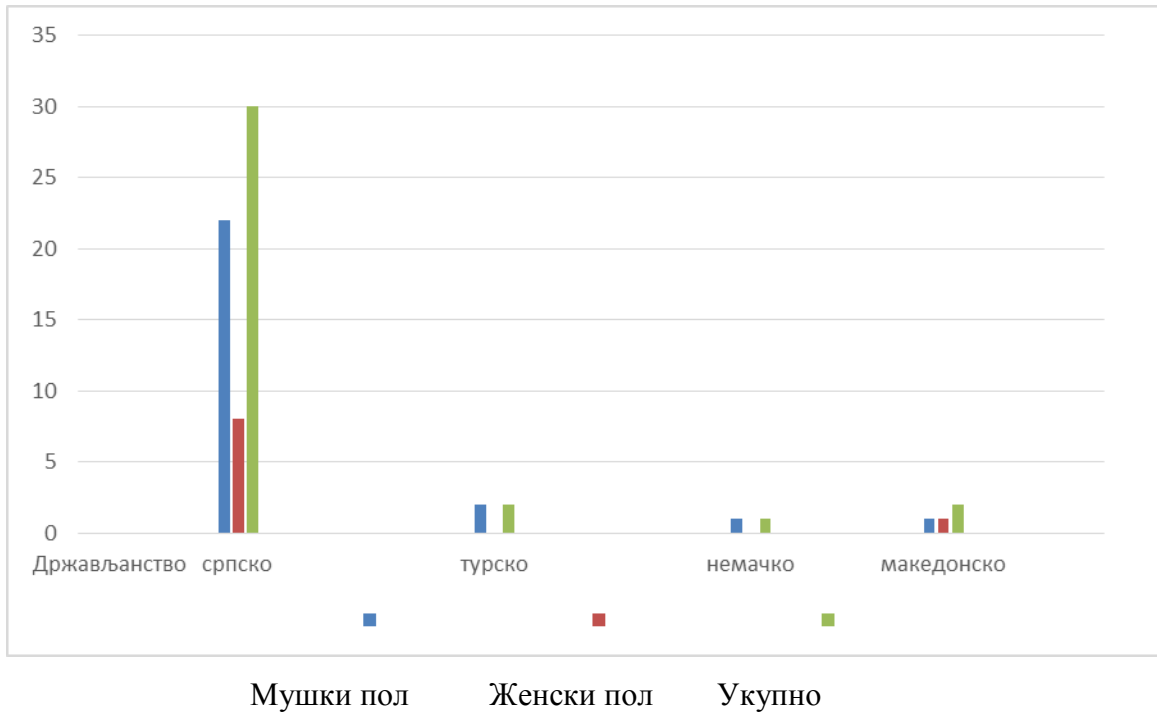
У Табели 3. приказано је држављанство лица против којих су поднете кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима из чл. 388 КЗ.

Табела 3. Држављанство лица против којих су поднете кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима

Држављанство	Мушкарци	Жене	Укупно
српско	22	8	30 85,72%
турско	2	-	2 5,71%
немачко	1	-	1 2,86%
македонско	1	1	2 5,71%

Када говоримо о националној припадности осумњичених за извршење кривичног дела трговине људима на основу података из *Табеле 3*, јасно је уочљиво да од укупног броја лица против којих су поднете кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговине људима преовлађују држављани Републике Србије 85,72 % и то мушкарци у односу на жене. Један од разлога, за овакве податке се може тражити и у чињеници да су Срби и већински народ на територији Републике Србије. Међу, осумњиченим чије је порекло изван Србије у просторном и временском оквиру нашег истраживања јављају се по 2 држављанина Турске (5,71%) и Македоније (5,71%), као и један (2,86%) држављанин Немачке. (*Графикон 3.*). У погледу држављанства осумњичених лица за извршење кривичног дела трговине људима, истраживањем је постављена хипотеза да се као осумњичени најчешће јављају држављани Републике Србије, што је и потврђено.

Графикон 3. Држављанство осумњичених лица за извршење кривичног дела трговине људима

2.1.4. Број, пол и узраст жртве

Приликом анализе поднетих кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима дошли смо до сазнања да су жртве трговине људима углавном мушког пола. Наиме, од 47 жртава, њих 34 је мушког пола (72,34%), док се само 13 (27,66%) припадница женског пола јављају као жртве трговине људима. Можемо закључити да су ово неочекивана сазнања с обзиром на то да највећи број расположивих података у свету и код нас показује да се особе женског пола у највећем броју случајева јављају као жртве трговине људима. С тим у вези, хипотезу коју смо поставили, а која се односи на женски пол као највећи број жртава трговине људима, није потврђена. Међутим, без обзира што је наша претпоставка оповргнута на овај податак је добро указати како би се скренула пажња научне јавности и на трговину мушкарцима која је такође присутна, а нарочито у земљама у транзицији као што је Република Србија.

Табела 4. Укупан број и полна структура жртва

ГОДИНА	Мушки пол	Женски пол	УКУПНО
2006-2013	34 72,34%	13 27,66%	47 100%

Графикон 4. Укупан број и полна структура жртва

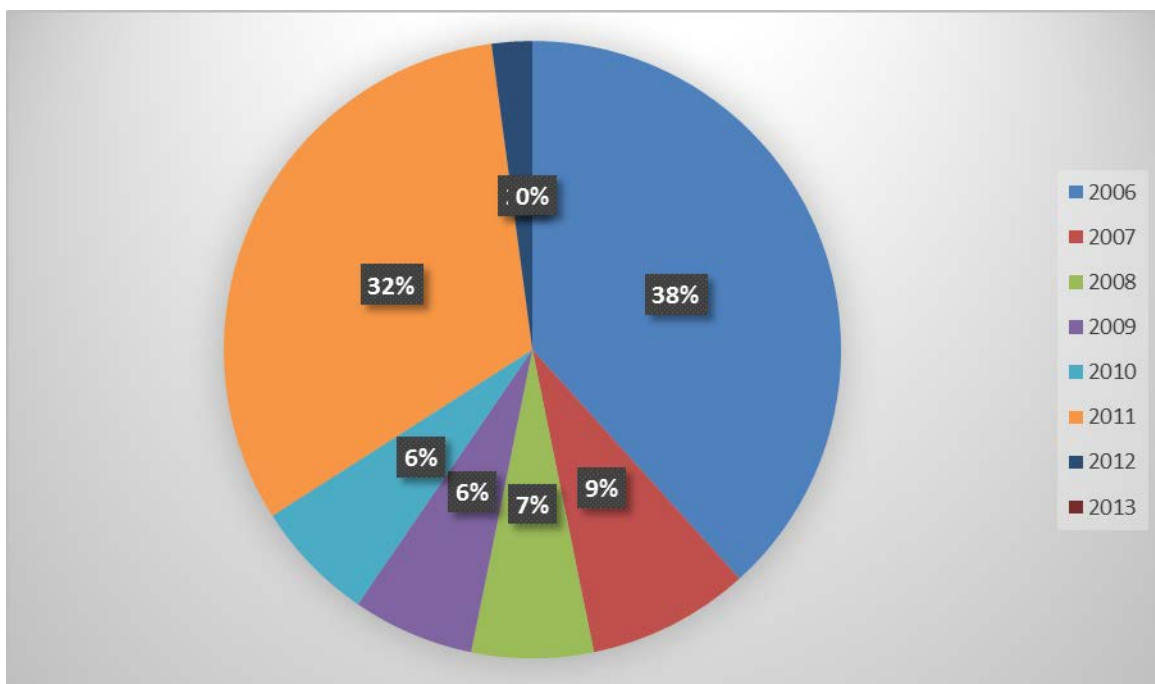

Табела 5. Број идентификованих жртава трговине људима на основу кривичних пријава у периоду од 2006. до 2013. године

Година	Број жртава
2006	18 (38,30%)
2007	4 (8,51%)
2008	3 (6,38%)
2009	3 (6,38%)
2010	3 (6,38%)
2011	15 (31,91%)
2012	1 (2,13%)
2013	0 (0%)

Према подацима нашег истраживања, број идентификованих жртава био је највећи у првој години посматраног периода тачније 18 жртава или 38,30% , да би већ наредне године дошло до знатног умањења када је број жртава износио 4 (8,51%). У 2008. години, 2009. и 2010. години било је по 3 - 38% од укупног броја жртава, тачније по 3 жртве трговине људима. Међутим, наредне године забележен је пораст броја жртава, када их је било 15 или 31,91%. У 2012. години јавља се само једна жртва, док током 2013. години немамо жртве трговине људима у просторном и временском оквиру нашег истраживања.

Графикон 5. Број идентификованих жртава трговине људима у периоду од 2006. до 2013. године

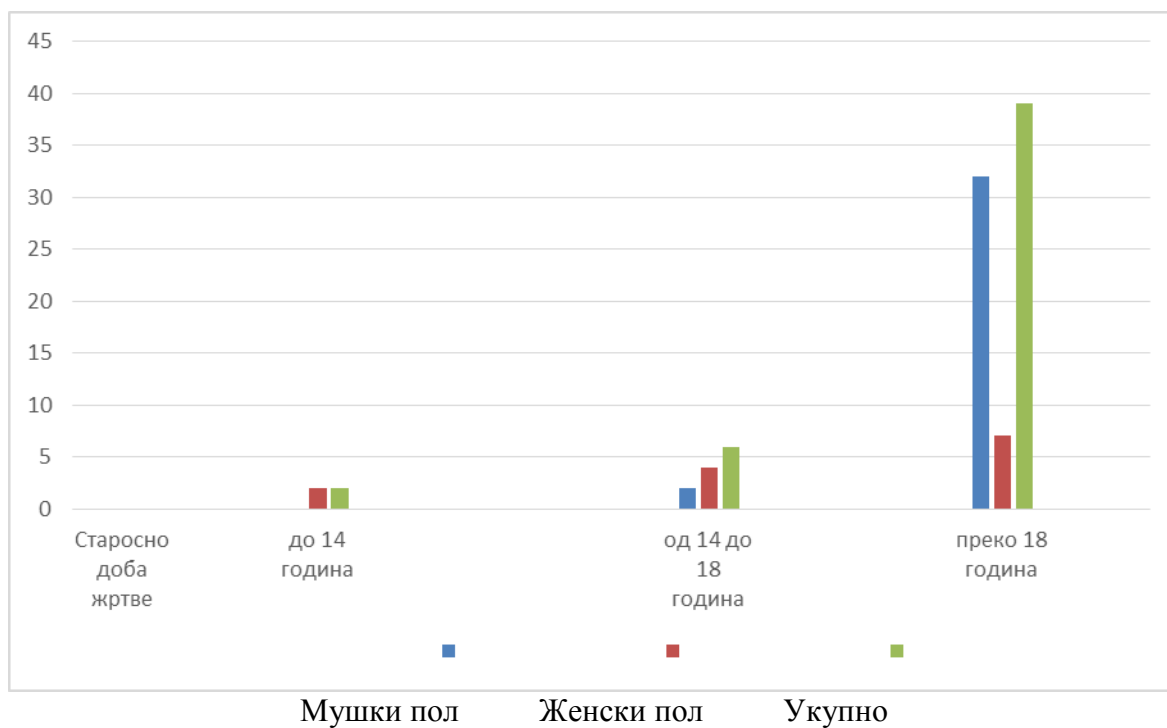
Узраст жртве

По питању узраста жртве, на основу увида у кривичне пријаве за извршење кривичног дела трговина људима, може се константовати да у посматраном периоду преовлађују жртве старосне групе преко 18 година. Број пунолетних жртава износи 39 или 82,98% процента. Што се тиче малолетних жртава трговине људима њихов удео у посматраном периоду је знатно мањи. Наиме, број малолетних жртава старости између 14 и 18 година је 6 или 12,76 %, док је број деце која се јављају као жртве трговине људима у просторном и временском оквиру нашег истраживања 2 или 4,26 %. (Табела 6). Међутим, ако посматрамо однос између пунолетних и малолетних жртава трговине људима, а који износи 39:8, видећемо да постоји дисбаланс у корист малолетних жртава, по питању броја. Тако да, када се упореде ови подаци са полазном хипотезом којом се претпостављало да су жртве најчешће пунолетне особе можемо закључити да је она доказана. Такође, постављена хипотеза која се односи на мали проценат деце која су идентификована као жртве трговине људима је потврђена.

Табела 6. Старосна структура жртва

Старосно доба жртве	Мушки пол	Женски пол	УКУПНО
до 14 година	-	2	2 4,26%
од 14 до 18 година	2	4	6 12,76%
преко 18 година	32	7	39 82,98%

Графикон 6. Старосна структура жртва

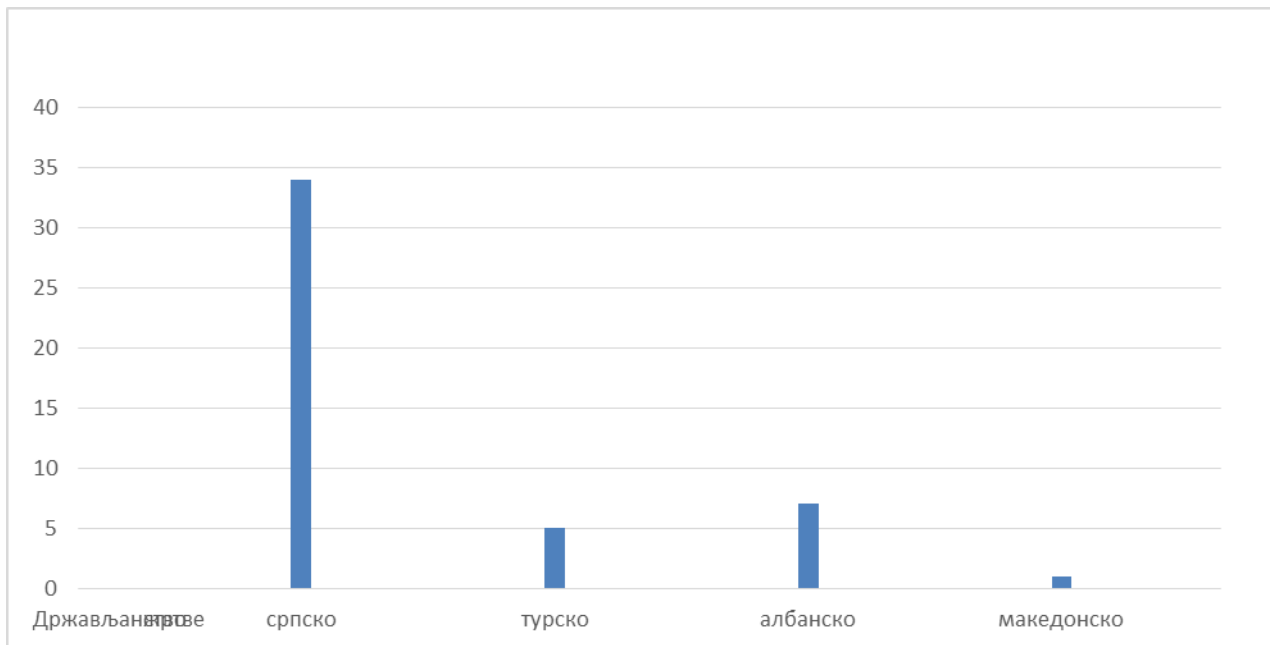
2.1.5. Држављанство жртве

У погледу држављанства жртава на основу поднетих крвиичних пријава у Полицијској управи у Врању можемо видети да је највећи број жртава са српским држављанством (Табела 7), њих 34 или 72,34%. Затим се у просторном и временском оквиру нашег истраживања јављају 7 жртава или 14,89% албанске националности, потом 5 жртава (10,64%) са турским држављанством и само једна жртва са македонским држављанством. Према овим подацима потврђена је хипотеза којом је предпостављено да су жртве трговине људима за посматрани перио и подручје најчешће домаћи држављани.

Табела 7. Држављанство жртве

Држављанство жртве	Укупно
српско	34 72,34 %
турско	5 10,64%
албанско	7 14,89%
македонско	1 2,13%

Графикон 7. Држављанство жртве

2.1.6. Типови експлоатације

У Табели 8. дат је приказ врсте експлоатације према полу жртава ради које су вршена кривична дела трговине људима из чл. 388 КЗ у посматраном периоду.

Табела 8. Врста експлоатације према полу жртве

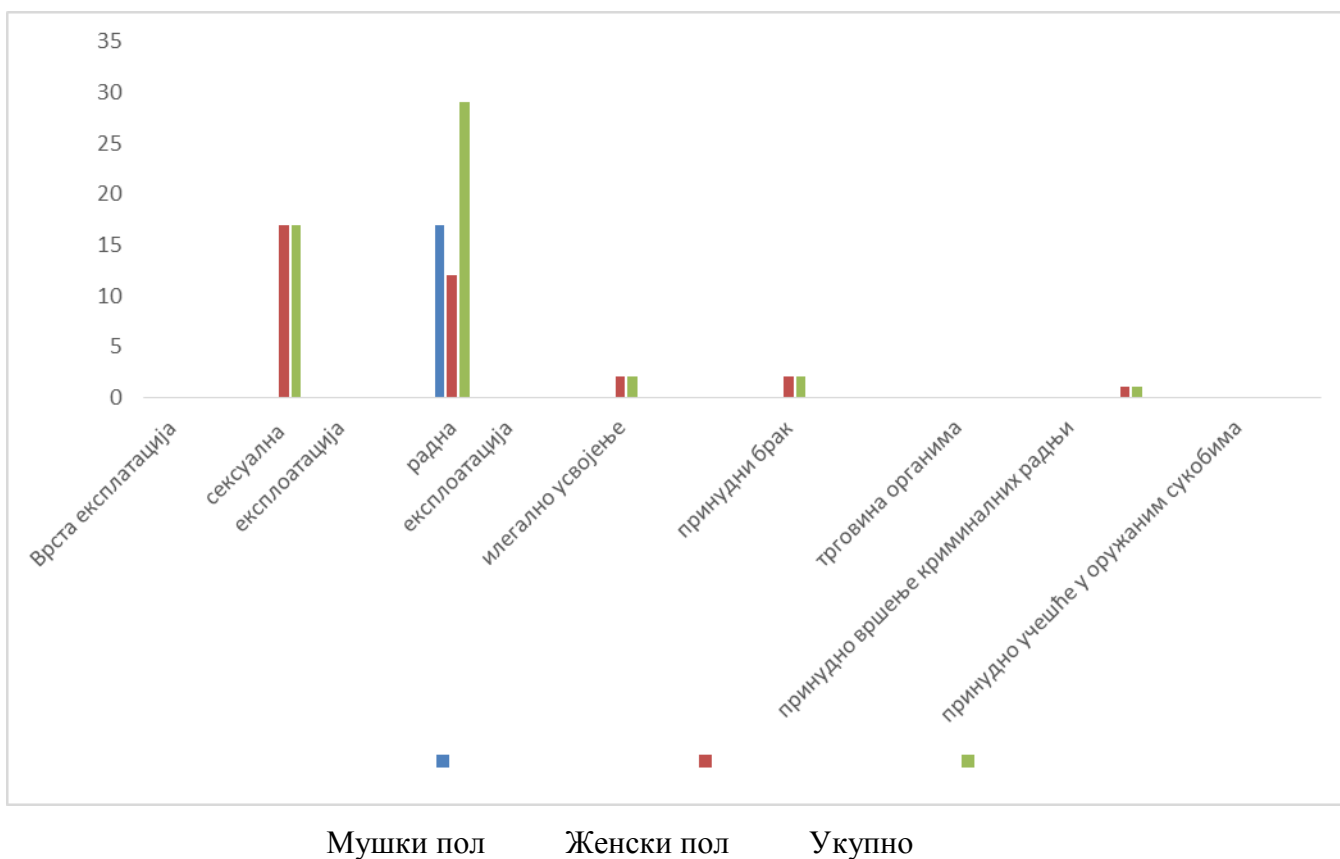
Врста експлоатација	Мушкарци	Жене	Укупно
сексуална експлоатација	-	17	17 (33,33 %)
радна експлоатација	17	12	29 (56,87 %)
илегално усвојење	-	2	2 (3,92 %)
принудни брак	-	2	2 (3,92 %)
трговина органима	-	-	-
принудно вршење криминалних радњи	-	1	1 (1,96 %)
принудно учешће у оружаним сукобима	-	-	-

Доминантан тип експлоатације јесте радна експлоатација која се јавља у 56,78% случајева, а жртве су 17 пунолетних мушкараца и 12 жена. Као наредни облик јавља се сексуална експлоатација жртве, што чини 33,33%, где су жртве биле искључиво особе женског пола (17), у једнаком броју јавља се илегално усвојење и принудни брак са по 3,92%, док је идентификован само један случај принудног вршења криминалних радњи (1,96%).

Остали облици експлоатације, односно трговина органима и принудно учешће у оружаним сукобима нису заступљени у просторном и временском оквиру нашег

истраживања. Евидентно је да у оквиру истраживања нисмо наишли на случај трговине органима, што је у складу са нашом полазном хипотезом, а која гласи да се трговина људима врши веома реткоо с циљем трговине органима. Међутим, можемо уочити да је претпоставка која се односи на ретку појаву принудног вршења криминалних радњи такође потврђена. (Графикон 8.)

Графикон 8. Врста експлоатације према полу жртве

2.2. Анализа података о структури оптужења за кривично дело трговине људима Вишег јавног тужилаштва у Врању

Имајући у виду законом утврђену обавезу Вишег јавног тужилаштва у процесуирању учинилаца кривичних дела, истраживање је спроведено и у Вишем јавном

тужилаштву у Врању, како би се стекао јасан увид о броју и структури оптужења за кривично дело трговина људима у посматраном периоду.

У Табели 9. приказан је укупан број пријава примљених од стране овлашћених лица у Вишем јавном тужилаштву у Врању, број одбачених кривичних пријава од стране Вишег јавног тужилаштва у Врању, број оних кривичних пријава које су уступљене надлежном тужилаштву из разлога што се не ради о кривичном делу из надлежности Вишег јавног тужилаштва и број подигнутих оптужница у периоду од 2006. до 2013. године за кривично дело трговине људима КЗ.

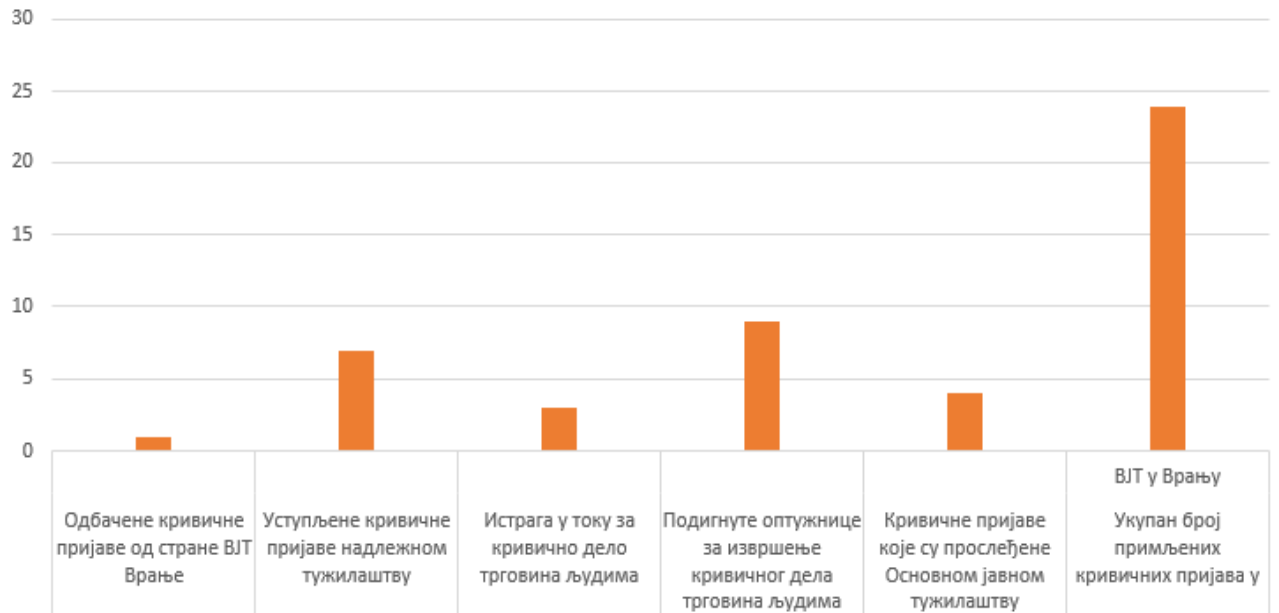
Табела 9. Бројчано стање кривичних пријава за кривично дело трговине људима у ВЈТ у Врању

Одбачене кривичне пријаве од стране ВЈТ Врање	Уступљене кривичне пријаве надлежном тужилаштву	Истрага у току за кривично дело трговина људима	Подигнуте оптужнице за извршење кривичног дела трговина људима	Кривичне пријаве које су прослеђене Основном јавном тужилаштву	Укупан број примљених кривичних пријава у ВЈТ у Врању
1 4,17 %	7 29,16 %	3 12,50 %	9 37,50 %	4 16,67 %	24 100%

Укупно посматрано, број примљених кривичних пријава у Вишем јавном тужилаштву у Врању је 24 од тога је једна кривична пријава одбачена због непостојања елемената кривичног дела трговине људима из чл. 388 КЗ за које се гони по службеној дужности, док је 7 је уступљено надлежном тужилаштву, јер се не ради о кривичном делу из надлежности Вишег јавног тужилаштва у Врању или пак постоје елементи неког другог кривичног дела које не спада у њихову надлежност. Према подацима нашег истраживања број кривичних пријава за које је истрага у току износи 3 или 12,50 % од укупног броја кривичних пријава, док је број подигнутих оптужница за извршење кривичног дела трговина људима 9 (37,50 %). Међутим, имајући у виду да је у току 2006. године, трговина

људима била у надлежности Основног јавног тужилаштва истраживањем смо дошли до података да је укупан број кривичних пријава које су те године прослеђене Основном јавном тужилаштву 4 .

Графикон 9. Бројчано стање кривичних пријава за кривично дело трговине људима у ВЈТ у Врању

2.3. Анализа правноснажно пресуђених предмета за кривично дело трговине људима Вишег суда у Врању

Како би се дошло до података о укупном броју пресуђених кривичних дела трговине људима, извршена је и анализа правноснажно пресуђених предмета у просторном и временском оквиру нашег истраживања за поменуто кривично дело. У Табели 9. дат је приказ врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима за кривично дело трговине људима из чл. 388 КЗ.

Табела 10. Врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима

Пресуда којом се оптужени оглашава кривим	1	12, 5%
Пресуда којом се оптужба одбија	-	
Пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе	-	
Решење о обустави поступка	7	87,5 %

Из Табеле 10. може се уочити да од укупног броја пресуда који износи 8, у само једном случају донета пресуда којом се оптужени оглашава кривим, док ју у 7 (87,5%) случајева обустављен поступак и то услед одустанка ВЈТ у Врању од кривичног гоњења, док није донета одлука којом се оптужени ослобађа од оптужбе или пак одлука којом се оптужба одбија. Наиме, резултати овог истраживања показали су да је ВЈТ у Врању у свих 7 случајева донело решење о обустави поступка услед недостатка доказа.

С обзиром на то да смо истраживањем дошли до података да је у посматраном периоду донета само једна пресуда којом се оптужени оглашава кривим можемо закључити да наша полазна хипотеза којом се претпостављало да је донето више одлука којим се учинилац оглашава кривим него одлука којим се оптужени ослобађа је потврђена. Међутим, имајући у виду да је у просторном и временском оквиру истраживања мали број пресуђених предмета и да је само у једном случају донешена пресуда са изреченом мером самим тим узорак није био репрезентативан.

Овакав број указује на веома мали број правноснажно пресуђених предмета због кривичног дела трговине људима из чл. 388 КЗ. У овом делу истраживања било би адекватно извршити анализу само оне пресуде којом је оптужени оглашеним кривим. Наиме, приликом извршења овог кривичног дела извршена је вишеструка експлоатација (сексуална и радна). Жртве су биле две малолетне особе женског пола. Виши суд у Врању по горе наведеном донео је пресуду по коме се оптужени осуђује на јединствену казну затвора од пет година, са обавезом плаћања Вишем суду трошкове кривичног поступка.

Графикон 10. *Врсте донетих одлука у правоснажно пресуђеним предметима*

2.4. Однос поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и пресуда

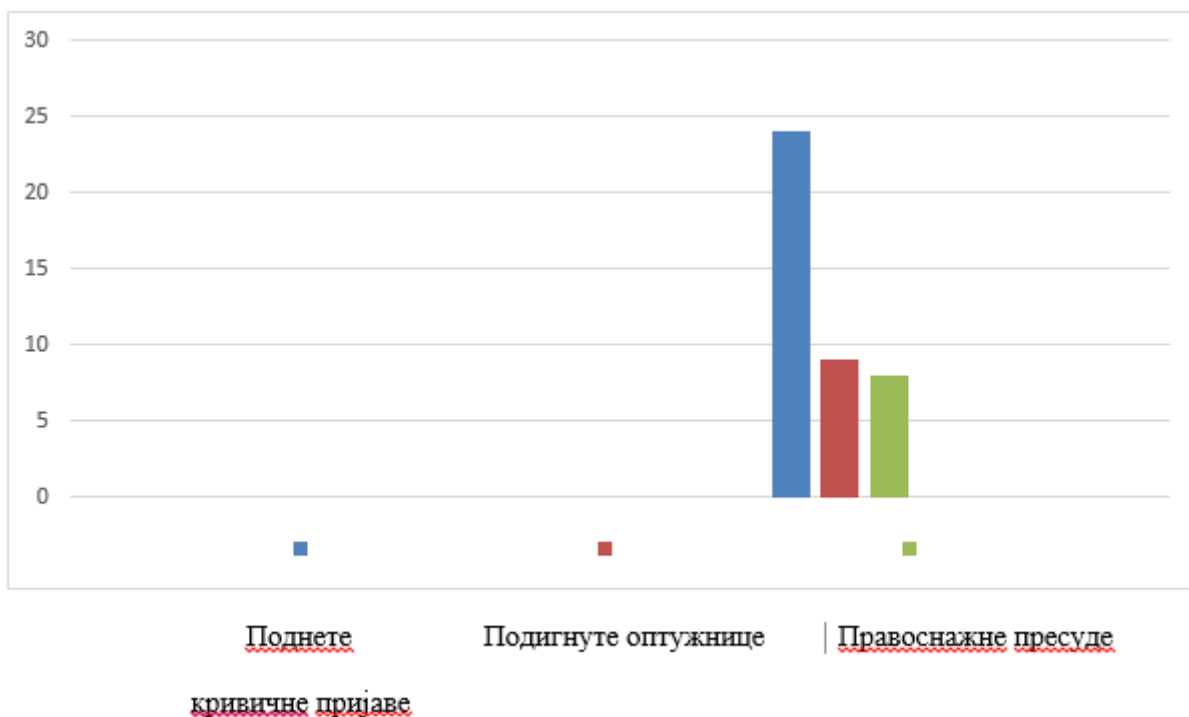
Већ смо током истраживања указали на податак о броју правоснажних пресуда и с тим у вези дошли смо до закључка да је тај број мали. Наиме, за посматрани период било је само једне пресуде којом се оптужени оглашава кривим, док је број кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима знатно већи. Како би се добила прецизнија слика о обиму проблема трговине људима за посматрано подручје неопходно је дати упоредну анализу, односно приказати однос поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и пресуда за кривично дело трговина људима.

Наиме, јасно је уочљиво на основу *Табеле 11.* да у је број поднетих кривичних пријава највећи (24), потом следе подигнуте оптужнице (9) и на крају број правоснажних пресуда износи 8. При томе је важно напоменути да је само једна пресуда којом се оптужени оглашава кривим. Оваква анализа, показује да је у тужилаштво у великом броју скучајева (37,50 %) успело да докаже постајање кривичног дела трговине људима што сведочи о добром раду тужилаштва односно о спречавању овог облика организованог криминалитета од стране овог државног органа.

Табела 11. Однос поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и пресуда

ГОДИНА 2006-2013	Поднете кривичне пријаве	Подигнуте оптужнице	Правоснажне пресуде
Укупно	24	9	8

Графикон 11. Однос поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и пресуда

IV. Закључак

Трговина људима, поред трговине оружјем и наркотицима, представља најуноснију грану организованог криминалитета и представља најгрубљи облик кршења људских права. Сматра се да чак 27.000.000 живи у неком облику ропства. Развој људског друштва, технички и технолошки напредак, глобализација парадоксално стварају све дубљи јаз између богатих и сиромашних, а та чињеница директно утиче на експанзију трговине људима у садашњем облику.

Трговина људима и организовани криминалитет уопште представљају скоро савршен облик организације која ни један сегмент свог деловања не препушта случају, почев од одабира чланова па до коруптивних активности и метода легализовања прљаво стеченог капитала. Јако битна карактеристика организованог криминалитета, која му омогућава дуговечност и успешност, јесте брза способност прилагођавања новонасталим ситуацијама. За успешну борбу против трговине људима прије свега треба да сазри свест како појединца тако и заједнице. Трговина људима представља груб облик злоупотребе и повреде права сваког живог бића, а сваки човек на основу тога да је слободно и достојанствено биће има право да од државе захтева апсолутну заштиту од свих облика злоупотребе. Све мере превенције треба да уграде посебне механизме за спречавање, препознавање и оштро санкционисање трговине људима, као и да омогуће пружање помоћи и активне подршке жртвама с циљем њихове рехабилитације и поновног укључивања у друштвене токове.

Јако битна чињеница је сарадња на међународном нивоу. Та сарадња мора бити константна и добро усмерена јасним проблемима. У тој сарадњи треба укључити како органе безбедности, владине канцеларије и невладине организације. Стална размена информација може помоћи успешном превентивном раду и пресецању канала кријумчарења. Без сарадње и тимског рада супротстављање овом проблему је јако тешко.

На основу истраживања, које смо обавили, можемо закључити да када је у питању обим и распострањеност кривичног дела трговина људима дошло је до смањења трговине људима за период који је обухваћен истраживањем. Наиме, као што смо видели број поднетих кривичних пријава за извршење кривичног дела трговине људима из године у годину је све мањи и мањи. Овакве позитивне промене вероватно проистичу из

спроведених државних мера за искорењивање криминалитета. Међутим, неоспорно је да је трговина људима феномен који постоји и опстаје. Ниједна земља, па чак ни високо развијене нису имуне на последице овог феномена. Осим тога сложеност ове појаве утиче на чињеницу да рад на сузбијање овог проблема такође буде сложен. Ради се о процесу који да би био успешан мора дуготрајно да се спроводи.

Узимајући обзир све речено, на самом крају могу се истаћи препоруке за борбу против ове појаве. Када је реч о сугестијама можемо издвојити: организовање програма и семинара за полицију, јавне тужиоце и судије о примени законских решења трговине људима, редовну размену искуства, информисање правосудних органа и то организовањем различитих саветовања у овој области ради изјадначавања судске праксе у кривичноправној области, даљим праћењем и истраживањем примене законских решења и проналажења адекватних инструмента. Једино се заједничким деловањем свих надлежних државних органа, институција и и самог друштва може допринети ефикасном сузбијању различитих облика организованог криминалитета допринети стварању безбеднијег друштва.

Библиографија

Извори на српском језику

1. Ацајлић-Дедовић, „*Организовани криминал-проституција у БиХ*“, Криминалистичке теме бр. 3-4, Факултет криминалистичких наука Сарајево, Сарајево, 2003.
2. Бејректаревић, А.Х, „*Трговина и кријумчарење људима – повезаност с организованим криминалом – међународне правне мјере*“, Криминологија и социјална интеграција, часопис за криминологију, пенологију и поремећаје у понашању, вол.8, 2011.
3. Бјелица, Ј., „*Трговина људима на балкану*“, Типографски пулс, Земун, 2009.
4. Бјеркман, Л., „*Само мој живот*“, Виктимолошко друштво Србије, Београд, 2005.
5. Бојанић, Н., „*Трговина људским органима као облик организованог криминала*“, Криминалистичке теме бр. 3-4, Факултет криминалистичких наука Сарајево, Сарајево 2011.
6. Водич историјског архива "31.јануар" Врање, Врање, 2000.
7. Грујић М., „*Експлоатација жртвава трговине људима*“, Правне теме бр.3, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2002.
8. Димитријевић П., Костић М., Кнежевић С., „*Трговина људима, Правна заштита у међународним и националним оквирима*“, Ниш, 2011.
9. Долежал Д., „*Превенција трговања људима*“, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2007.
10. Жегарац Н., Буцал А., Гвозден У., „*Ничија деца-трговина децом у Србији и Црној Гори*“, Центар за евалуацију, тестирање и истраживање, Београд, 2005.
11. Игњатовић, Ђ., „*Организовани криминалитет -други део*“, Полицијска Академија, Београд 1998 године.
12. Ивановић М, „*Сексуална експлоатација*“, Типографски пулс, Земун, 2011.
13. Јовашевић Д., „*Кривично право*“, општи део, друго измењено и допуњено издање, Номос, Београд, 2010.
14. Константиновић-Вилић С., Николић-Ристановић В., Костић М., „*Криминологија*“, Пеликан ПРИНТ, Ниш, 2009.

15. Лукић, И., „*Ревизија за безбедност*“, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу број 8, Београд, 2008.
16. Лалић В., Кешетовић Ж., „*Антропологија сексуалне експлоатације*“, ТЕМИДА, 2009.
17. Мијалковић, С., „*Супростављање трговини људима и кријумчарењу мигрантима*“, Београд, 2012.
18. Милић Д., „*Ревизија за безбедност*“, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, број 3, Београд, 2009.
19. Милошевић Ј., Ђорђевић Н., „*Стратегија борбе трговине људима*“, Савремена администрација, Београд, 2007.
20. Николић-Ристановић В., „*Трговина женама у Србији и околним земљама, обим карактеристике и узроци*“, Темида бр. 1, Београд, 2011.
21. Николић-Ристановић, В., „*Од жртве до затворенице*“, Виктимолошко друштво Србије, Београд, 2009.
22. Спасић Д., „*Однос локалног и глобалног тржишта проституције*“, Ревизија за безбедност, центар за безбедносне студије, Београд, 2007.
23. Стајић Љ., Лукић Т., „*Трговина људима-правно безбедносни аспекти*“, Правни факултет, Нови Сад, 2012.
24. Станић Д., „*Ревизија за безбедност*“, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу број 7, Београд, 2008.
25. Шаховић–Вучковић.Н., „*Експлоатација деце с посебним освртом на Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији*“, Центар за права детета, Београд, 2006.

Извори на страном језику

1. Bechard, Andrea Barton and David Moretti, „*The Berlin Turnpike: A True Story of Human Trafficking in America*“, 2011.
2. Betten L., „*International Labour Law, Kluwer*“, Deventer-Boston, 1993
3. Ekberg, S.G., „*ThePalermoprotoocol*“, NIKMagasin, NOI, 2000).

4. Lloyd R., *“Girls Like Us: Fighting for a World Where Girls Are Not for Sale, an Activist Finds Her Calling and Heals Herself”*, 2011.
5. Hart J., *“Human Trafficking: In the News”*, 2009.

Правни прописи

(закони, стратегије, акциони планови)

1. Казнени закон Републике Хрватске, „Народне новине“, бр. 125/11
2. Кривични законик Републике Македоније, „Службени весник“, бр.19/04
3. Кривични законик Републике Македоније „Службени весник“, бр. 7/08, 114/09.
4. Закон о кретању и боравку странаца "Службени Весник" бр.36/92, 66/92, 26/93, 5/02
5. Кривични законик Републике Словеније, „Урадни лист“, бр. 55/2008
6. Кривични закон Републике Српске, „Службени гласник“, бр. 49/03
7. Кривични законик Републике Црне Горе, „Службени лист РЦГ“, бр. 70/03
8. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, „Сл. Новине ФБиХ“, бр. 36/03
9. Измене и допуне Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, „Службени гласник“ БД БиХ, бр. 15
10. Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/05, 88/05-испр., 107/05-испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13 и 108/14
11. Протокол против кријумчарења миграната копном, морем или ваздухом, који представља допуну Конвенције УН против транснационалног организованог криминала, Службени гласник СРЈ-међународни уговори, број 6, од 27.06.2001. године
12. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавања трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава конвенцију уједињених нација против транснационалног организованог криминала из 2000 године.
13. Трговина људима (децом) ПОГЛЕД КРОЗ ИНТЕРНЕТ ПРОЗОР, АСТРА, Београд, 2006 године.
14. Трговина људима у Србији., ВДС Србија и ОЕБС, Београд 2004 године.

Организације за борбу против трговине људима

1. Мрежа Ариадне, против трговине људима у јужној југоисточној Европи, 2011
2. Међународна организација за миграције, 1999.
3. Global Alliance Against Trafficking in Women (GAATW), 1999.
4. Trafficking in Persons Report 2009", June 2009.
5. Trafficking in Human Beings in South Eastern Europe, УНИЦЕФ, 2003

Електронске адресе

1. Интернет презентација МУП-а Србије,
http://www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h
2. МУП Србије, Интернет презентација
http://www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h
3. Закон о азилу, Сл. гласник РС, 109/2007
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_azilu.html
4. Независне Новине, интернет издање, Грађевински радници из БиХ заробљени у Азербејџану, 18.10.2009.
www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/47623/Gradjevinski-radnici-iz-BiH-zarobljeni-u-Azerbejdzanu.html
5. Policy global
<http://zagreb.usembassy.gov/policy/global/trafficking/2004.html>
6. Виши суд у Врању
<http://www.vr.vi.sud.rs/>

Телевизиске емисије и филмови

1. Војводић, Д., документарни филм „Трговина људима“, 2004. година
2. Вуликић, В., емисија Кажипрст, ТВ Б92, 12. октобар 2003. година
3. Ђурашковић, М. Документарни филм "Афера бебе", 2004. година